

જુઓ

વશંતતિલકા જોઈએ.

જો'બા'થી દિલ્લ કસી ન પળાય વેદો,
જાનિ કરે ન ફરે તોય પ્રમાણિક ટુંકો;
તો કેમ એ અચિન જાનિ વિવાળ માનો.
હાંતો નિસરા ધરમેળ નિકાલ આનો.

અરે !!! છે કોઈ

કા'ણિયારી

ખાળાનો

બેઠી ??

અને
કા'ણિયારી કંઈ નિવેદની.

વાંચો,

દયાના ખાતર

વિચાર કરો અને

પરમાત્માથી ખરેખર દરો !!!

૧૨૬૬૯

હરિ:

વચનામૃત મંજરી

યદા યદા હિ ધર્મસ્ય ગ્લાનિર્ભવતિ ભારત ॥
અભ્યુત્થાનમધર્મસ્ય તદાત્માનં સૃજામ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

હયા ધર્મકો મલદૈ, પાપ મૂલ અભિમાન;
તુલસી હયા ન જાણિયે, જગલગ વ્રતમેં પ્રાન,
તુલસી હાય ગરીબકી, કબલુ ન મિથ્યા જાઈ,
મરે પશુ કે ચામસેં, લોક લરમ હો જાઈ.

જો પ્રેમ ને લક્ષ્ય હોય હયા સમાણી,
પૂજાય તે પુરણુ દેવ સમાન પ્રાણી;
જો હોય નિર્દય કઠોર હરે અદેખો,
નિંદાય તે મનુજ દાનવ તુલ્ય દેખો.

આવૃત્તિ ૧ લી. *

પ્રત ૧૦૦

ધી ચૂર્ણપ્રકાસ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ કાળુપુર ટંકરાજ-અમદાવાદ.

પટેલ મૂળચંદલાઈ ત્રીકમલાલે આપી.

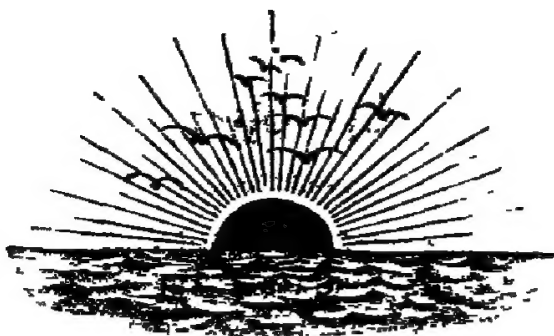
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૭૭૧ ચર્મીક

પુસ્તકનું નામ ડાહ્યાચારી ૭૪૨ મિલન

વિષય ૬ - : ૬

શ્રાણિયારી કષ્ટ નિવેદની.

અને

બતીશાની બોલબાલા.

બનાવનાર, અને છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

ઠંકર પ્રાગજી ડોસજી

વારાહી (ઇલાકે બનાસકાંઠા)

વસંતતિલકા છંદ.

પક્ષી. પશુ અવર જંતુ દયાથી પાળો,
દેખી દુખી મનુજ ના કયમ ઉરે બાળો;
હાઝે અરે દિલ દુખી નિરખી સુતા બે
વાંચો કરી હરિ થકી નિલ કાવ્ય આતો.

૧

૧ ૧૯૮૨

સને ૧૯૨૬

મુદ્રય-અમુદ્રય.

બે બોલ.

સુઝ બંધુઓ !!!

મનુષ્ય સમાજ પૈકીની કઈ ભતિમાં સ્ત્રીઓને વધારે દુઃખ છે? એવો પ્રશ્ન કદાચ પુછવામાં આવે, તો હું ધારું છું કે તેવી બાબતમાં હિન્દુ ભતિયુંજ નામ બહાર આવે. કારણ; જે જ્ઞાતિમાં ફક્ત એકજ વર્ષની બાળકીઓને પરણાવી દેવામાં આવે, છતાં દૈવ યોગથી તે વિધવા થાય તો પણ તેનાથી પુનર્વાચ થઈ ન શકે, પરંતુ પુરૂષો ૭૦ વર્ષની ઉંમર સુધી પણ ગમે તેટલી વખત પરણી શકે. તેટલાજ ઉપરથી હિન્દુ ભતિની સ્ત્રીઓની સ્થિતિનો અધ્યાસ આવી શકે છે. કિંન્તુ એજ પ્રશ્ન જે પેટા જ્ઞાતિઓમાં પુછાય તો જરૂર આપણી હુદાણા જ્ઞાતિનો નંબર પહેલો આવે. સળખ; કે બીજી જ્ઞાતિઓની સ્ત્રીઓને પરણ્યા પછી તેના સાસરીયાં દુઃખ આપી શકે છે, પરંતુ આપણી જ્ઞાતિ તો સગપણ થયા પછી તેની સાથે જોડાનાર બાળક લગ્ન થયા પૂર્વે મરી ગયો, કે તેના ઉપર ત્રાસ ગુન્નરવા માટે છે. એ કન્યા સાથે બીજા કોઈએ પોતાના પુત્રનું સગપણ કર્યું; તો પ્રથમના સંબંધથી જોડાયેલ બાળકનાં પછીના સંબંધવાળાના કુટુંબી સાથે સંબંધથી જોડાવાનું તો શું; પરંતુ બોલવા સુધાંતનું બંધ કરે છે. એટલુંજ નહિ પણ પ્રથમના સંબંધવાળાની દૃષ્ટિએ પણ કન્યાના પાછળના સંબંધીઓએ આવવું જોઈએ નહિં. કારણ તેમને દેખવાથી પોતાનો મરી ગયેલો પુત્ર સાંભળી આવે, એથી તેમનું વિસરાઈ ગયેલું દુઃખ પુનઃ તાજું થાય. પોતાના પુત્રને છવતાં જે હુગડાં કે ધરાણાં પહેરાવતાં હોય તેજ; બાળકના મરણ પછી બીજા પુત્રને પહેરાવે છતાં મરનાર પુત્ર યાદ આવી તેમને દુઃખ ન થાય પણ એ કન્યા કે નેને ફરી લેનાર નજરે પડે, તો તેમનો ગમે તેટલા સમય પૂર્વે મરેલ પુત્ર યાદ આવી આત્મા દુઃખાય; એ કેવી અનન્યબીજી વળી કન્યાનાં માઆપ પણ પ્રથમના સંબંધીઓના ગામમાં કે તેના સંબંધવાળાંમાં તે કન્યાનું ફરી સગપણ કરે તો તેમના ઉપર પણ દેવ રાખે, રાખે ને રાખેજ.

આ પ્રમાણે કુવારી કન્યા ઉપરની અનેક વિટબાણાઓ જોઈ, તેનું દુઃખ ઓછું થવાનો પ્રયાસ કરવાની રીત મારી સાથે કેટલાક ખીન લાઠાઓની પૂણ્ણ થઈ, અને એજ સમયમાં મહારા વડીલ બંન્ધુ સુંદરજીભાઈની પુત્રી કાણીયારી થવાથી તેના કડવા પરિણામની અસર અમે બન્ને લાઠાઓ ઉપર વિશેષ થઈ. અને ઈશ્વરીય આદેશની માફક વિચાર થયા કે આપણને અત્યારે આ રીવાજથી જેટલું દુઃખ લાગે છે. તેટલુંજ આપણા જેવી રિયતિવાળા ખીન લાઠાઓને પણ થવુંજ હશે. માટે આ રિવાજ કેટલો ગેરબ્યાજની છે તેની ચર્ચા બેસબેસ કરવી. એવા વિચારથી જ્યારે જે જે લાઈઓથી મેળાપ થાય ત્યારે ત્યારે એ ચર્ચા ચલાવવી શરૂ કરી અને આ કાણીયારી કષ્ટ નિવેદની લખી તૈયાર કરી.

આટલાથી મહારી ભત્રીજીનું ફરી સગપણ કર્યું ત્યાં સુધી કોઈ વાતાવરણ સુધરી શક્યું નહિં. પરંતુ જેમ જેમ પ્રધારા થતો ગયો તેમ તેમ ખીન લાઈઓની સહાય મળતી જવાથી આજે લાંબા કાળે ધણા જ્ઞાતિ લઘુઓના અંતઃકરણમાં દયાનાં ઝરણો ઉમળક થવા લાગ્યાં છે. અને વિચારવા લાગ્યા છે કે આપણે રઘુવંશી કહેવાઈએ તેમણે તો સ્ત્રીઓ અને ગાયોનું તેમજ શરણે આવેલનું રક્ષણ કરવું જોઈએ તેના બદલે આપણી પુત્રીઓના ઉપર આટલો જીવન ગુજરીએ છીએ એ ઓછી ખેદની વાત છે? આપણા કુટુંબમાં, વંશમાં કે સંબંધીઓમાંની પુત્રીઓ હવે પછી કાણીયારી નહિં થાય તેની શી ખાત્રી? જ્યારે એ ભય રહે છે તો કાંઈ નહીં તો આપણી પુત્રીઓને આ કુરિવાજ નહીં ન શકે તેટલા સારૂ પણ દરેક લાઈઓએ જેની સાથે એવા અખોલા રાખતા હોય તે નહિં રાખવા અને ભવિષ્યમાં કોઈ કાણીયારી લેનાર સાથે એવો અટકાવ નહિં રાખવાની પ્રતિજ્ઞાઓ લેવાય તો ભવિષ્યમાં થનાર કાણીયારીને પણ સારા ધરનો વર મળે. એવા વિચારથી પણ આ રૂઢી તોડી નાખવી જોઈએ. આવા વિચારથી હવે કેટલાક લાઈઓ કાણીયારી લેનારની સાથે અટકાવ ન રાખવાની પ્રતિજ્ઞાઓ લેતા જાય છે. એ આનંદની વાત છે.

આ બાબતનો ઠક્કર અંબારામ ખગાર, વખાતરામ પળજી ઠાણાલાલ હરજી, આત્મારામ દેવરામ, દયારામ રૂમનાથ વિગેરે

બધુઓએ ચારખાંચ વસ્ત્રથી સતત પ્રયાશ અર્પ્યો છે. તે સાથે જત સાલથી ઘણાક પુનરા ભાઈઓ પણ ચીવટથી કેશીશ કરવા લાગ્યા છે એ સરવેના સુવાચ્ય પ્રચારના પરિણામે ઘણાક જ્ઞાતિ ભાઈઓએ એવો અટકાવ નહીં રાખવાની પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી છે. અને ધીમે ધીમે હેતા ભય છે. છતાં હજી જ્ઞાતિનો કેટલોક ભાગ આ બાબતમાં હકવાદ ધરાવે છે. તે સર્વના હૃદયમાં પ્રતિજ્ઞા લેવાનું અને તે પ્રમાણે વર્તવાનું બળ આપે એવા હેતુથી લગભગ એકત્રીસ વર્ષો પૂર્વે લખી રાખેલી આ કમિયુયારી કષ્ટ નિવેદની કે જેમાં જોઈતો સુધારો વધારો કરી, “પ્રકાશિત પહેલા નક્ષત્રમાં” ગળકી રહેલા વાગ સમાન સુજ્ઞાનધુઓની આર્થિક હાથથી મક્ત વહેચવા સાથે છપાની પ્રસિદ્ધ કરવાનો માંગનીક સમય પ્રાપ્ત થવાથી ઉક્ત સમય બંધુઓને સપ્રેમ ધન્યવાદ આપીઈશ્વરનો ઉપકાર માનું છું.

આટલો લાંબો સમય ગયા છતાં પણ આ લખેલા પુસ્તકને કુથો, કસારી કે ઉધાઈ જેવાં જાતુઓએ કશી હાની કરી નથી એટલા માટે હું એમને પણ ધન્યવાદ આપતાં ખાત્રીથી માનું છું કે:—આ કમિયુયારીનો રીવાજ નાબુદ કરવાનો આસ મણુનો જ આદેશ છે. નહિતર ઉક્ત જાતુઓને એવું ક્યાં જ્ઞાન છે કે તે પુસ્તકને આબાદ રાખે!

સમયાનુસાર આ સ્થળે મારે કહેવું જોઈએ છીએ કે:—મારા સાંભળવા પ્રમાણે કચ્છ-વાગડ પ્રદેશમાં વસ્તા આપણા બધુઓમાં પણ આ ચાલ થોડા ઘણા અશે છે. તેઓ આવી બાળાઓને પોતાની ચોત્રીસી : (સંભવા), બહાર આપવાની ફરજ પાડે છે. તેમજ જૈન બધુઓમાં પણ ઉતરેલી કન્યા કહેવાનો રીવાજ છે. ઠીક છે તકરાર તો ચોછી છે પરંતુ પાકેલી કેરીઓના સ્વાદમાં ખટાશ નહિ છતાં સોળવાળા દરદીને તો એ દુર્ગુણ આપે છે. તેમ એને પણ હું તો દુર્ગુણ માનું છું કેણું કહે છે કે ખસખસ જેવડા વટના ખીજમાંથી કાળાંતરે મોઢો વટ ન થાય? થાયજી. મોઢો એ બંધુઓએ પણ એ ખીજ નિર્મૂળ કરવું જોઈએ. એમ મારી નમ્ર પ્રાર્થના છે.

હારીજ તા. ૧૮-૧-૨૬ સોમ
વસંત પંચમી ૧૯૮૨

}

વમારોજ હિતાસિદ્ધાપિ
આગજી ડોસજી.

પ્રકાશિત પાંચ નક્ષત્રો.

દાહરો.

અઠ્યાવિરા નક્ષત્રમાં, પાંચમાં પાંચ પ્રકારા;
કરી પરીક્ષા કહો કયું, એમાં અધિક ઉત્તર.

૧ દયાળુ નામમાળા.

અમને જણાવતાં બેહદ આનંદ થાય છે કે:-કાલિયારીના કઠોર વિવાળને નાખુદ કરવો થોડા માની એ નિર્દય વિવાળથી પિડાતી બાળકીઓ ઉપર દયા લાવી આ કામમાં અમને કેટલાક બંધુઓએ આર્થિક મદદ આપી ઉત્તેજન આપેલ છે. આવા સુહૃદય વિવેકી બંધુઓનાં નામોની માળા અહીં ઉપકાર સાથે પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ. પ્રભુ એમની મન કામના સદા પુરે અને વંશની વૃદ્ધિ કરે.

૩૦) ઠક્કર વિઠ્ઠલદાસ મેઘજીભાઈ ૧૦) ઠક્કર પ્રાગજી દયારામ.
હારીજ ૧૦) ઠક્કર પીતાંબર સાંમજી ૫) ઠક્કર કાળીદાસ કુબેર
લોલાહ ૫) એક સદમહરથ બંધુ-અમદાવાદ ૫) ઠક્કર દલ-
પતરામ તલકરી ૫) ઠક્કર અંબારામ અરજણ. ૫) ઠક્કર આત્મા-
રામ પીતાંબર ૫) ઠક્કર ટોકર રૂપસી ૨) ઠક્કર મોહન ખુશાલ.
૨) ઠક્કર રવજી મોહન ૨) ઠક્કર અંબારામ સોમજી હારીજ ૨)
ઠક્કર શીવરામ પ્રાગજી રામજી ધરવડી ૧) ઠક્કર મોતીરામ દયારામ.
૧) ઠક્કર ખેંગાર દાનસાગ ૧) ઠક્કર મગનલાલ ત્રિભોવનદાસ ૧)
ઠક્કર દેવચંદ. ભાણુજી ૧) ઠક્કર બહાલજી ભાણુજી તથા ઇવરાજ
ભાણુજી. હારીજ. એકંદર રૂ. ૬૩) અકે ત્રાણું

૨ અમદાવાદ નામમાળા.

ગત જન્માક્રમીના અરસાથી આજ પર્વત આ કાલિયારીના નિંદક વિવાળનો પરિત્યાગ કરવાની ખાસ અભિલાષથી કેટલાક વિચારશીલ બંધુઓએ એ વિવાળ બિલકુલ નહિ પાળવાની સખ પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી છે. બીજા બંધુઓએ તેમનો ધડો લેવાને ખાતર એ આદર્શ રૂપ બંધુઓની નામમાળા અહિં પ્રકાશ કરતાં પરમાત્મા ખાસે માગીએ છીએ કે પ્રભુ તેમના આનંદમાં હરહમેશાં વૃદ્ધિ કરે અને તેમની પ્રતિજ્ઞાઓ તેમનાથી ચિરંજીવ પર્વત હટતા પૂર્વક

પાળી શકાય એવું મનોબળ આપે. વળી એવાંજ બીજાં પણ પરો-
કારી કામો એમના હાથે કરાવરાવે.

હારીજમાં વરના બન્ધુઓ:-૧ પ્રાગજ દયારામ. ૨ દલપ-
તરામ તલકસી. ૩ ભુદર દલીચંદ્ર તન્ના ૪ પ્રભુરામ ખેંગાર ૫
વખતરામ પળજ ૬ આત્મારામ પીતાંબર ૭ મોહન ખુરાલ ૮
લવજ રોસજ ૯ ગંગારામ અરજ ૧૦ વૈકુંઠરામ કાંચડ ૧૧
૧૨ કહાનજ તલકસી ૧૩ ગોવરધન મનજ ૧૪ ભગવાન સોમજ
૧૫ રઘુરામ ખેંગાર ૧૬ લાલજ વખતરામ ૧૭ નેકા રણછોડ ૧૮
ટોકર રૂપસી. ૧૯ મનસુખરામ ભોળભાઈ ૨૦ ચતુર મુલજ રાધ-
વજ ૨૧ કાંચડ ભવાન ૨૨ નારજ પચાણ ૨૩ મોગીરામ દયારામ. ૨૪
જીવરામ પ્રાગજ ૨૫ શીવરામ મલજ ૨૬ ભુદરલાલ ડાહ્યાલાલ.
૨૭ પ્રાગજ ચતુર ૨૮ જીવજ પ્રેમજ ૨૯ રવજ મોહન ૩૦ ખે-
ંગાર દાનસાગિ ૩૧ દેવચંદ્ર ભાણજ ૩૨ જીવરામ ભાણજ ૩૩
નાગજ કરસન ૩૪ પોપટ અવચળ ૩૫ દેવજ નેણસી ૩૬ મેધજ
મોતી ૩૭ કાળીદાસ નેકા ૩૮ દેવજ પીતાંબર.

બીજા ગામોના બન્ધુઓ:-૧ જમનાલાલ મોહનલાલ વારાહી
૨ નેસીંગ કમળ ૩ નેસીંગ ગણેસ. ૪ અમૃતલાલ ખેતસી દુવડ
૫ રવજ ધનજ સુમી ૬ ધનજ અરજ. કોડયા ૭ ભુદર
માનચંદ અંદુર મોતી ૮ ગણેસ મોહન ગુજરવાડા

૩ આનું નામ તે વિવેક.

વારાહીવાળા ઠકર જમજીવન પુરુષોત્તમની દીકરી બાઈ વા-
લુબાઈનું સગપણ પ્રથમ ગોતરકાના ઠકર હરજ મનજ ડોસા
(પુનરા) ના દિકરા ચુનીલાલ સાથે થયેલ પરંતુ લગ્ન થયા પુર્વે
તે ચુનીલાલ આ અસાર સસારનો ત્યાગ કરી જવાથી થોડી મુદત
પૂર્વે વારાહી મુકામે પુનરાઓનું આજુ કુટુંબ કોઈ ઈતર કાચું
પ્રસંગે એકઠું થયેલ તેમાં સઘળા લાઈઓ એક મત થઈ એવા
કરાવ હપત આગ્યા કે આ કાણિયારીનો નિર્દય દીવાળ બંધ
કરવાની પહેલ આપણેજ કરવી તે એવી રીતે કે આપણી
કાણિયારી કન્યા પાછી આપણેજ લેવી એટલે, લાઈઓથી એ વેટો
સાચવી શકાય નહિ. એમ ચોક્કસ કરી તે પ્રાણબાઈનું ફરી સગપણ

આભેરવાળા ઠક્કર હવજી વીલા (પુલ્હરા) ના દીકરા નરભેરામ સાથે કર્યું. ધન્ય છે પુલ્હરાઓની વિવેક ભુક્ષિને ! આથી વધારે આનંદ શું હોઈ શકે ? આવાં ઉત્તમ કાર્યો કરવાના લીધેજ તેમને જ્ઞાનિમાં ઉચ્ચ સ્તર મળેલ છે. જે અઘાપિ સુધી આવું છે અને આખી જ્ઞાનિને તે વિદિત છે એટલે મારે તે લખી ખતાવવું જરૂરનું નથી. પુલ્હરા રાખ્દના પુજ + આરા એટલે જેના રિવાજ વંદનીય છે તે અથવા પુજ + રાહ એટલે વંદનીય રીત રિવાજવાળા માની તેમની શાખાનું આવું ઉત્તમ નામ પડેલું હશે એમ અમને તો ચોકસાશ છે. એક કવિએ કહ્યું છે કે:—

ગાડા વાટે ગાડણી, કાચર કાં કપૂત
વિણ વાટે વાઢો કરે, શૂરા કાં સપૂત.

એક ખીલ કવીએ તો વળી ઠીકજી કહ્યું છે કે:—

જનની જણુ તો ભક્ત જન, કાં દાતા કાં ગુર
નહિં તો રહેજે વાંચણી, રખે ગુમાવે નર.

શું આતે એક સુવાચ્ય નક્ષત્ર કે માળારપે હૃદયે ધારણ કરવાના અમારા અમુલ્ય હીરા ?

૪ વિવેક છતાં વાંધો

પૂ.નરાઓનો ઉક્ત પ્રસંગ આવ્યા પૂર્વે કેટલાક વર્ષો અગાડી એક આવેજ પ્રસંગનીય પ્રસંગ લેખકે આનંદથી વધાવ્યો હતો. વારાણી વાળા ઠક્કર માધવજી રામજીનાભાઈ ખુરાલ રામજીના દીકરા કરમશી ખુરાલના એક સગીર વચના દીકરાનો સંબંધ ભાભેર ઠક્કર પરમજી વાસજીની દીકરી બાઈ મુળીબાઈ સાથે થયા પછી દુરતમાંજ તે દીકરો ગુજરી ગયેલ અને તે બાઈનો ફરી સંબંધ ચઈ જન ઠક્કર દલપતરામ નલકસી હારીજવાળા સાથે થવાથી તે રામજી બગાણી વાળાની કાણિયારી હોવાથી તેમને એ વેઠો કેટલાંક વર્ષ સુધી અડચણકારી રહી પરંતુ લગભગ પંદરેક વર્ષો થયાં તે માધવજી રામજીના દીકરા મોતીલાલ માધવજીએ આ રિવાજ અકારો માની તેજ વાસજી સાંમજીવાળામાં ખીજે સંબંધ જોડવા પોતાના દીકરા વાલજી માટે ભાભેરવાળા ઠક્કર ચતુર રતનસી વાસજીની દીકરી બાઈ જીજીબાઈની માગણી કરી પરંતુ

ત્યાં આ મુળી બાઇના વેદાની ચરચા ચાલતાં સદરે કરમસી ખુશાલ અને મોતીલાલ માધવજી બન્નેએ એ મુળીબાઇના હાથનું નમવાનો રિવકાર કરી તેઓ સગપણ કરવા મગ્ગેલા. અને ત્યાં પોતાનું પવિત્ર પથન ખાળેલું આ મંડળ દાયક કાર્યથી અમે તે અનંત સંતોષ થયા. કે જેને આખા હિંદના લેખકો માત્ર ઉચ્ચ જ્ઞાતિના ક્ષત્રીય માંની સાચી ઓળખાણથી પોતાનું અજ્ઞાનપણું બતાવે છે એજ મહાન સમ્રાટ અક્બર ના મુવાચ્ય નફીર દોહરે મહાન આ વંશમાં આવા ઉત્તમ કાર્ય થાય એ યાચ્ય છે. પરંતુ દિલ્લીની સાથે લખતું લેખએ છોએકે જ્યારે વારાહી શ્રી હુદાણા મહાજને આ રીતે રદ કરવાનો ચોકસ કરાવ ઘડવા માડ્યો ત્યારે ઉક્ત મોતીલાલેજ તેમાં વાંધો લીધો. શું આ કાર્ય નેમને જાગતું હતું ?

પ અપ્રસોસ !!!

અમે સાંભળ્યું છે કે થોડા માસ થયાં કાલિયારીના લોહિથી લખાએલી એક અરજી શ્રી વારાહી મહાજનમાં આવી છે આથી વિશેષ શોચનીય શું હોઈ શકે ? શિવ ! શિવ !! શિવ !!!

એરે !! છે કેમ કાણિયારીનો બેલી ???

વિના વાંકે વગાવો છો કેમ ?

હાહરેં.

કા'ણિયારિના કષ્ટિની, બેહદ ખુલ્લી ખહાર;
તોપણ શું રધુવંસિ આ, કૃપા કરેન સમાર ! ૬

ભુજંગી છંદ

નળણે બિચારી સુસંસાર રીતી,
નળણે પતિધર્મ કે પૂર્ણ પ્રીતી;
સગાઈ કરીને ફસાવો ન જોવો,
વિના વાંકે શું બાળકીને વગોવો. ૧
તમારે જુએ લ્હાવ આવા ન માલા,
હણોહીત સંતાનનું પૂર્ણ ઘલા;
હણી બાણ આ આશ્ર ને પૂર્ણ રોવો, વિના ૨
કુમારી અણી દેવિના તુલ્ય પૂજો,
મહાકષ્ટ દેતાં કદાપિ ન મૂજો;
અરે ધર્મ વાતસંસ્યનો ૨ આમ આવો, વિના ૩
સ્વિકારો મહાયજ્ઞ કન્યા વિવાહે,
મહાપુન્ય એ દાન માનો ઉજાહે ૩
દટુ આસને કાં દયા છોડિ દોવો, ૪ વિના ૪
ન માગી સગાઈ કદી ચાહિ બાળા,
તમારી મતીથી મધ્યા છો રૂપાળા;
જમાઈ જમે લીધ શું ધર્મ ધોવો. વિના ૫
કયો વાંકે સાં બાળકીનો જતાવો,

૧ ચાલ રૂપી બાણ. ૨ માબાપના પ્રેમનો ૩ ઉત્સવથી ૪
જાળવો, ઉછેરો,

ગુન્હો દેખિ દૈ દંડ દાવો પતાવે;
 લડે ખેમલો માર આ ખાય જોવો, વિના૦ ૬
 કહું જેઠ પામી ગણી એ નવાઇ,
 હિછેરો ન કંથેરને પાણિ પાઇ
 પ્રભુથી કરી લાજિ આ ચાલ જોવો વિના૦ ૭
 સુરીતી પ્રીતી કે નિતિ ના સ્વિકારી,
 મગાઇ કર્યાથી કહી કાંણિયારી;
 નડો છો પ્રહી નીચતા કાં નિચોવો, વિના૦ ૮
 રધુવંશનું રક્ત^૧ આ આવું સાથી,
 પિડો પુત્રિને આમ રે શરતાથી
 પિતાના મુખે ધૂળ ધારો^૨ ન ધોવો, વિના૦ ૯
 ગણી બાપનો ચાલ ને બામ ધાલો.
 અરે ધર્મનીતિ પ્રિતીને ન કાલો;
 સહુ જાણુ છે તોય આ ધંધ^૩ ધારે,
 પછી પ્રાગ લાવી દયા ક્યાં પુકારે. ૧૦

દોહરો.

દીર્ઘ વખતથી^૪ દાખવું, કાણિયારિ કષ્ટ;
 ચળવળ ચાલી ચાલની, ન થયો તો પણ નષ્ટ. ૧
 કરો પ્રતિજ્ઞા દહ દવે, સમન્યા ધણું સમાજ
 માગે માંડ પ્રભુ કને, લેશ ધરી ઉર લાજ ૨
 માય પશાણી ગોતિને, કીધો કળો કેર
 આવી શરણે એટલે, વાળ્યું ક્યાંનું વેર. ૩
 પુત્રીનું પાણી કદી, લેન લુહાણા લાઇ;
 અરગણુ લોહિ ચુસાય આ, નિરખું મહા નવાઇ ૪

૧ લોહિ ૨ હમરે કુલ જન પરન શુરાઈ કેમકે દીકરી
 અને ગાય બરાબરજ છે. ૩ કળ્યા ૪ સંવત ૧૯૫૧ ના
 ચૈત્ર સુદ ૧ થી.

વિનય દાહશી

રાગ પારણાનો.

માતા જસોદા કુલાવે પુત્ર પારણે રે. એરાહ

મારી નમ્ર અરજ આ સાત જનમણિ સાંભળારે.

હું તો કરગરિ કહું છું માવા સહનું શ્રેય;

એમાં લેશ ન સ્વારથ મારો મનથી માનજેરે

ધાવા માતિનું સુખ રાખું મારું ધ્યેય.

મારી૦ ૧

આપણુ રામ તનુજ લવવંશ વિષે અવતાર છેરે

એનું ગૌરવ ધટતાં મરવું તે તો ઠીક;

માટે અધટિત કારજ આચરિએ કેવી રીતે રે

લાજે માત પિતા એ મોટી મનથી બીક.

મારી૦ ૨

આપણુ પૂર્વજના ગૌરવની ખ્યાતિ વિશ્વમારે.

જે ઇતિહાસ પુરણે વિધ વિધ કીર્તિ ગવાય,

સાચા સત્યવાદિ હરિશ્ચંદ્ર, સગર, અમરીશ ને રે

દેખો દિલ્લપ, ભગીરથ, રઘુ, અજ, હથરથરાય, મારી૦ ૩

જેણે સસ હિતે તન લાગ્યાં મહા દુઃખ માણીયાં રે

આજે આપણુ એની રજ સમ કેમ થવાય.

જેણે ગૌ બ્રાહ્મણ હરિજન સુરની શેવા કરીરે,

વારે ધાયા વિસરી ધન, મન વહાલી કાય.

મારી૦ ૪

શરૂ પૂરા તોપણુ અંતર કોમળ એમનાં રે

મિથ્યા માન, ભુક, ઇર્ષ્યા નહિં જેના હિર

નિર્મળ નારી ધારી નડતા દોષ ન સાંભળ્યારે

કન્યા કેમ દુભે એ કો દિન થઇને ફૂર.

મારી૦ ૫

કો' છો કાણિયારીનો ચાલ. અમારા બાપનોરે

એતો વાત મને બાશે છે આત નરમૂળ

સાચી હોત જરી તો ચાત પ્રસિદ્ધ પુરાણુમારે

વહાલા પેટ વલોવી ઉપજવા શું શળ,

મારી૦ ૬

કન્યા નડતાં સા'સા સ્વારથ કો સચવાય છે રે

શું જન્મ નિરદયના ઉરં થાંધં કરીં કરજીયા
 ખીજ વેદા થાતાં અટક્યા નહિં એવું કર્યે રે
 શું આવરેદા ઝાછી તેં કદિએ લંબાય. મારી૦ ૭
 ઉલટાં વૈર વધે છે દિન દિન દેખો નાતમારે
 ખીજ ન્યાતો માંહી નિંઘા આથી થાય.
 ચરચા લોક કરે તે જ્ઞાતિ ક્યાં નથી જાણતીરે
 કોતો કારટમાંહી ધરાઇ ધક્કા ખાય. મારી૦ ૮
 એમાં સ્વાદ કયો છે શણા સૌ સમજો તમેરે
 જેથી બહાલો કરીને બેઠા ધાલી ખાય;
 ઉલટા કામ ચુકો ધર. નામ લગ્નવો ખાપનુંરે
 શોભા નહિં પામે કંકાશે કાઈ સંધાત. મારી૦ ૯
 લાવા સંપ કરી લેવાને સગપણ સાંધિએરે
 તેમાં સગાવો શું ખેર તણા અંગાર
 ખીજ સગપણ સાધી સમજ સંપ વધારીએરે
 તો તો માનું હું સમજ મુજ શિર સરદાર. મારી૦ ૧૦
 લેવા ધારીતી નિજ બાળ હિતે જે બાળકારે
 આણી અંતરથી નિલ એ પર અધિકું હેત;
 તેવું સદાય દિલ રાખી તેનાં દુખડાં હરારે
 વાંક વિના નહિં કરવી એને આમ કજોત. મારી૦ ૧૧
 મોટા તોજ ખરા હું માનું મારા શેડીયારે
 લીંછુ કરવા જેવી જાણું મુખની મુજ
 માની એવું કરિ હરિથી આ ચાત્ર વિદારજેરે
 ચામે પ્રાગ સાંતિ તો જનાં રૂઢી તુચ્છ. મારી૦ ૧૨
 દોહરો.

કરી પ્રતિજ્ઞા પ્રેમથી, સુલ રીતે સચવાય;
 હિંચોળો તુટી પડે, જોરાદે પટકાય.

હ્યો, આ કાગળ વાંચો, અને
 સાથેના કાડમાં (પ્રતીજ્ઞા પત્રમાં) આપની સહીઓ કરો.

કાણિયારી કષ્ટનિવેદની.

મંગલમ્.

બ્રહ્માત્મજે નમસ્તુમ્યં નમસ્તુમ્યં શિવાત્મજ ।
યત્પ્રસાદાત્કરોમીદમ્ બાલિકાકષ્ટબોધનીમ્ ॥૧॥

દોહરા.

શ્રી ગણુપતિ પદને નમી, શમરૂં સારદ શેશ; ૨
ગિરિ હિમાચળની સુતા, તે પતિ પુણું મહેશ.
વાર વાર પદ પ્રણુમિને, લાગું બે કર જોડ;
કૃપા કરી મુજ ઉપરે, છો જુદિ રણુછોડ. ૩

શાહુલ વિઠ્ઠિડિત છંદ.

હે વિશ્વેશ ૧ દયા કરી દુઃખ હરો, આ શાંતિ મારી તણું,
કાપો તે કિરતાર લોહર ૨ વિષે, અગ્નિ નમ્યું બર્ણું;
કાઠી સર્વે કુચાલ બલ સમજી, આપો નિતિ આપતી;
કીર્તિ દેશ વિદેશ મધ્ય પહિચી, રનેહે કરો સોબતી. ૪

દોહરા.

સુભમતિ પતિ શ્રીનાથ પદ, પ્રેમે લાગી પાય; ૫
કાવ્ય કરૂં સુખ પામવા, લવવંશજ કુહિતાય.
રાધવ સુત લવરાયના, વંશજ કહિએ જોડ;
વારાહી પ્રગણે વસ્યા, દુખી નિહાળ્યા તેહ. ૬
તેમ થવાનાં કારણો, મિત્ર ભિન્ન કેવાય;
તેહ વિદારી શ્રીહરિ, સુખિયા કરો સદાય. ૭
એક દિવસ સુભ સ્થાનમાં, પ્રોહ કામ પ્રસંગ;
લવવંશી સધળા મળી, બેઠા સહિત ઉમંગ ૮
એ સ્થાનકમાં આવિયો, દુખિયો એક અપાર;

૧ વિશ્વનાથ પતિ, પરમેશ્વર. ૨ લવાણા, લુહાણા.

કૃષ્ણ તન મુખ નિઃશ્વાસ ને, નેત્રે જળની ધાર.	૯
એક રુબ્દ ઉચ્ચતપ નહિ, અધિક અધિક અકળાય;	
અંગ અંગ કપે અતિ, દેખી કરણા ચાય.	૧૦
પુછ્યું તેને પ્રેમથી, દુઃખ હરવા તે ઠાર;	
ખોદ્યો ત્યારે કરગરી, પ્રોઢો કરી પુકાર.	૧૧
એક હતો ખેડેલ ત્યાં, તે દેખાડી દ્રષ્ટ;	
આ નર મુજને હરનિશે, કપરું આપે કષ્ટ.	૧૨
સભા વિષે તે સાંભળી, સધળું જવા શય;	
શિખામણુ હિત સર્વને કહી વાત અનુકુળ.	૧૩

ધોળ.

જાંજળી જીવડે, મુક્તિની ભુક્તિ ન જાણી. એ રાહ,
 આ સાણા બંધુ, શાને લડીને મરો છો;
 જીવને જાંપ વળે ના જેથી, એવાં કામ કરો છોરે ટેક.
 પ્રભુએ આ માનવ તન આપી, મહા ઉપકાર કર્યો છે;
 સંપી સુખ સાંખ્યાનું છોડી, કુસંપ કાં સમર્યો છે રે આં ૧
 ખાર ખેદ ધરિ કરો ખોદણી, ભુકાં આળ ચડાવો;
 ઇશ્વરનો ડર અળગો મુંઝી, દૂષણુ આપ છુપાવો રે આં ૨
 સંપી રેતાં શું દુઃખ ઉપજે, એ અમને સમજાવો;
 વિશુ કમણ્ણિનો ધંધો આવો, નવરા કાં નિપજાવો રે આં ૩
 બહાલાંમાં વિખવાદ ચવાને, ખોટા ખાંચા ખોળો;
 મા જહેનો સરમાય સાંભળી, એવી ગાળો ખોલો રે આં ૪
 સારું મારું ખારું પરતું, કાં આડે મમ આવે;
 અન્ય સંગ લડતાં અડચણુ કરિ, કો'છો કેમ અડાવેરે આં ૫
 બાળકના કળિયાનું જહાનું, કૈક ટાંડિને લડતાં;
 ચાય અખોલા પણુ બાળક તો, બેળારિ આચડતારે આં ૬
 નિસિદ્ધ રસ્તે નામ કાઢવા, પાડોશીને નડતા;
 બહાદુર બનવા બહુ બહુ ખોલે, લડતાં જૂમાં પડતારે.

૧ મારામારી કરતા. ૨ પૃથ્વીમાં.

સરકારે તકરાર ચલાવી, વકિલ લડાવો ખાલી;
 ૧ પામ્યાલિ પૈસાની કરિને, રોવો પછી મોં વાળારે. ઓ ૮
 મારું તારું કરી લડી મરી, હૈયું હોડે ફાડો;
 હાથ ધસી જમ સંજે જાતાં, જખ મારી જગ છોડો રે ઓ ૯
 જગ જન્મ્યાનું સાર્થક જણી, પ્રાગ વચન પરમાણો;
 ધન્યરને સંતુષ્ટ રાખવા, સ્નેહ સહુમાં આણો રે ઓ ૧૦
 જાહુરા.

સુષ્ટિ શિક્ષા સમજી રહ્યો, વલો ન અક્ષર એક;
 હું દિક્ષગિર દિક્ષમાં થયો, માની કૌતુક છેક. ૧૪
 કારણ પુછ્યું કલેશનું, મેં મુખથી તે વાર;
 કા'ણિયારિ લેવા તણું, કીધું કરી ઉચ્ચાર. ૧૫
 કા'ણિયારીના અર્થને, નહિં સમજ્યો હું લેશ;
 તે પુછ્યે મહાજન વિષે, જોલ્યો માણસ બેશ. ૧૬
 તનયા^૧ અને તતુજનાં^૨, બાળ વધે મન મોહ; ૩
 સગપણ^૪ કીધાં સ્નેહથી, જોડ સમોવડ જોઈ. ૧૭
 સગપણ થાતાં સર્વદા, સ્નેહ વધે સુખકાર;
 પ્રેમ નિશાની^૫ દહેરને, સૌ જાણે સંસાર. ૧૮
 એ રીતે સર્વે સર્ગા, રેતાં મનમાં મમ;
 મન જાણે કરશું હવે, ચોખ્ખુ હિમરે લમ. ૧૯
 પણ પૂરવ પાપે કરી, દુઃખ દે એજ સંબંધ;^૬
 કરોડ વાતે ક્યમ ખરી, કહો કરમના બંધ. ૨૦
 લેખ લલાટ^૭ લખેલ જો, તે ન મટે તલભાર;
 કહું જો કારણથી પછી, હોંશ હાણુ કરનાર. ૨૧
 કવિત.

સ્નેહ વધે સર્ગાં વિષે, સગપણ થાતાં દીક;
 આવકાર આપે એક ખીજને ઉચારિને,

૧ દીકરી ૨ દીકરાનાં ૩ મોહ પામી ૪ વેતીશાળ ૫
 કેફની ૬ કપાળ.

અધિક દુઃખ કરે જાતિના રિવાજ લાળી;
 લહાવા લેવા લવિષ્યમાં મોદ^૧ મન ધારિને.
 પાળે કોઇ કીર તેમ મનુજ^૨ તનુજ^૩ પાળે;
 અનુચર^૪ રૂપે કે અનુજ^૫ અર્થ સારિને,
 તેવે કષ્ટકારી ઇષ્ટ કાપે સુત^૬ નાશ પામે;
 કેવરાય કા'ણિયારિ ત્યારે તે કુવારીને.^૬ ૨૨
 ભોગ ભોગે બને પુરા પાપે કા'ણિયારિ કોઇ
 ધણો છે સંતાપ તાપકારી માત તાતને,
 કુળવાન કોઈ નર પકડે ના પાણિ^૭ એનો;
 સગપણ સંબંધી કે પુછાવે^૮ ના વાતને;
 મળતી ન હોય કોધિ હોવાના કે અન્ય વાધે
 ધનહીણ વિદ્યાહીણ કે ન ઓય જાત ને,
 નિર્ધન ન ધામિ^૯ કશિ ખામી વપુ^{૧૦} વિષે ન તો
 વરે વૃદ્ધ નર કે ન ગાંઠે રીત જાતને. ૨૩
 તેવો નર વરે તોએ એ'રો થાય આર ગણે
 નિંદે નારી વૃંદ રાત દિન વાટ ધાટમાં,
 કે'શે મળતી ન'તી શું બાળકો ગરીબની કે
 કા'ણિયારિ વરી^{૧૧} પડ્યો ઉલટો દિવાટમાં;
 આવકની લાલચે લોભાયો એ લવાણો હશે
 નહિં તો ખચીત એની શુદ્ધિ વસી વાટમાં,
 આવા અપવાદ પામે ને પીડા પછીથી બારે
 વદું શું વધારે એથી નિંદિત છે નાતમાં. ૨૪
 ચરનાર તણાં માસી ફાઇ મા ને મામો મામી

૧ આનંદ ૨ માણસ ૩ દીકરો ૪ ચાકર ૫ નાનોભાઈ
 ૬ નહિં પરણીનેલી કન્યાને. ૭ હાથ. અર્થાત્ પાણિગ્રહણ
 કરે નહિં. ૮ અન્ય સ્થળેની માફક અહિં દીકરીના બાપ
 નહિં પુછાવતાં દીકરાનો બાપજ સગપણનું પુછાવે છે. ૯
 ધરબાર વગરનો ૧૦ શરીર ૧૧ પરણી

(૫)

એન બંધવ ને કાકા કાકી પુવો તેટલા,
બોલે નહીં કા'ણિયારી લેનારા પુરુષથી કો'
તેની સાત પેઢી તણાં છે સમંધી જેટલાં;
તેમ તે લેનારનાં સમંધી સંગ બોલે નહિ
રાખે ઉંચાં દિલ આપનારથી એ એટલાં
કા'ણિયારી બાળા તણાં બાળકી બાળક પણ
વરવાં કઠિણ કહો સંકટ એ કેટલાં.

૨૫

ઇન્દ્રવિજય છંદ.

હોય વિવાહ^૧ અવાસર વિષે કદિ અન્ય અરે હિતકારિ સગાના
જનન વિષે ન જવાય જરૂર મરેલ તણા ગણિ સ્નેહિ સદાના;
બાળકિ તાત^૨ ધરે કદિ ઉચ્છવ તોપણુ તેમ વિચાર થવાના;
એ વિણુ અન્ય અપાર અહોનિશ ભોગ મળે બલિ ભાત સુતાના.

દોહરા.

કાણિયારિ આવી શકે, ત્યાં સગાઇનો બાધ;
એમજ જ્યાં મેમાન ગતિ, ત્યાં પણ મ્હા ઉત્પાત. ૨૬
વરનો મામો તાત કે, સર્ગાં ન બોલે કાય;
જમાઇ જતાં જોઇયો, વૈર વધારે હોય. ૨૭
એક જય જમાતને, ખીજો સંગ સનેહ;
વળી વિકટ છે એ વિષે, હોય માયલું^૪ તેહ. ૨૮
ગણે પ્રથમ સૌ ચિત વિષે, ક્યાંથી એવું થાય;
જેમ દુષ્કર્મ નાખીને, સાકર સ્નેહિ પાય. ૨૯
પણ પાછળ આવું થતાં, પૂરણુ તે પસ્તાય;
સાકર પણ સોમલ સમા, ઝેર બરાબર થાય. ૩૦
હોય કરેલાં પૂર્વનાં, પ્રચંડ પૂરાં પાપ;
આ ભવમાં એને બને, આવા સૌ ઉત્પાત. ૩૧

૧ લગ્ન ૨ ધરે ૩ બાપ, પિતા ૪ અંદર અંદરનું સગું.
પ્રથમનાં સર્ગાં હોય તેમનીજ સગાથે ફરી નવું સગપણુ કરવું તે.

હમણાં એજ રિવાજથી, બહુને જોલી બંધ;
 હડે ધણા તે વૈરમાં, મયે હળરો ધંધ. ૩૨
 એમજ આ બંને વિષે, જામે જાગર જુદા;
 મળે મનુષ્ય જોવા સહુ, જોલે બહુ અશુદ્ધ. ૩૩

કવિ વાક્ય:—ઈન્દ્રવિજય છંદ.

રે અભિમાન ધરી અમથું અવિચાર ભરી ઉચર્યો મુખ વાણી,
 પ્રશ્નરની ગતિ બંધ થવા મતિમંદ રિવાજ કર્યો કયમ જાણી;
 જોર કર્યું અધિકું પણુ એર્થો ન અર્થ સર્થો મન એમ પ્રમાણી,
 દોશ વિના દિન બાળકિને દુઃખ દે અપવાદ લીધા બહુ તાણી. ૩૪
 દેવ ન કોઈ તણું કદિ રક્ષણુ લાકડી હાથ મ્હો કરવાનો,
 ભક્ષણુ તેમ પ્રત્યક્ષ કરે ન કુલક્ષણુ ના શિખ દે હરવાનો;
 તે પણુ માનવની ગતિ માફક મુખ કે દુઃખ શિરે ધરવાનો,
 તે મતિમંદ ન ચિત્ત ધરે ઉલટો અભિમાન ધરી ફરવાનો. ૩૫
 આપ અપાર કુચાલથી કોપિ કુસંપ થવા વિધિએ^૧ વિધિરે કીધી,
 બ્રાત પિતા કુળ જ્ઞાતિ વિષે વઢવા મતિ તુચ્છ જનો મન દીધી;
 તેજ કુસંપ કરી બહુ જોર હરાવિ વિભૂતિ^૨ હરી સહુ લીધી,
 તોય ન ચેતિ શક્યા લવવંજ^૪ લેશ કદી ન કરી મતિ સિદ્ધિ. ૩૬

છંદા.

સુંજો લુહાણા ભાઈ, હમંજે અરજી ઉચરે;
 આપણને દુઃખ દાઈ, તજો તે કામજ કપરે;
 સકળ મુખનું મૂળ, સંપ સાણા ઉર ધારો;
 હળિમહિ રે^૩ સહુ જ્ઞાતિ, મળે ઝટ મુખનો આરો;
 છે નિકટ સખંધ તમથી અતિ, વશ્યો સંગમાં હું સદા
 તે સરવ વાત લઈ લક્ષમાં, ફરજ કહે મારી અદા. ૩૭

૧ બ્રહ્માએ ૨ યુક્તિ ૩ પૈસો, ધન, સ્મૃત્તિ ૪ લવનાવંશી,
 લુહાણા એ શબ્દો સંસ્કૃત લવ+ન+આમ્=લવાનામ્ ઉપરથી
 થયો જણાય છે.

હતો આપણો દેશ, સરવથી અધિક વિતમાં;
 હતો આપણો દેશ, સરવથી ધરમ પ્રીતમાં
 હતો આપણો દેશ, વિવેકે સત્યે જેવો
 હતો આપણો દેશ, કળા કૌશલ્યે તેવો.
 અતિ શૂર હયા ને ન્યાયથી, કાવ્યા સર્વ શિરોમણી
 એ ભરતવાસિ સહુ બાઇની, આજ કીર્તિ ઝાંખી બણી. ૪૮
 દોહરા.

વરણ ચાર ધરણી વિશે, ધર્મ ધુરંધર એહ;
 આઠણ ક્ષત્રિ વૈશ્ય મળિ, શૂર વર્ણુઆ તેહ. ૪૯
 એ ચારેમાં ક્ષત્રિકુળ, અધિક મેળવે માન;
 એમાં હિતમ આપણું, રણકુળ હો સન્માન. ૪૦
 છંદા.

હના આપણા લોકે વીર^૧ ઝાઝા આજેથી
 હતા આપણા લોકે, હિંદ મધ્યે નિરભેથી
 હતા આપણા લોકે, ધરમની દ્વળ પ્રકારે
 હતા આપણા લોકે, વચન દહ ટેક વધારે
 ગૌ આઠણનું પાલણ કરી, ખજાર ખંડન^૨ કરતા ખરે
 પણ આજ જેમ નિજ શાંતિમાં, ક્યાં કરતા કળિયા અરે. ૪૧
 નહિ સાંખે જે જોશ, મશ્કરી રૂપ તુંકારો
 કરે જોશમાં ભુદ્ધ જીવ એવો છે ખારો
 હજો હજારો વીર, ધીર નવ પાછા ફરના
 હોય કાળ સમ શત્રુ, તોય તેથી નવ કરતા
 નર એવા પણ નિજ નાતમાં સંપીને રહેતા સદા
 અભિમાન મુંકે તું આજ એ, શું તુંથી બનશે કદા. ૪૨
 હતા આપણા લોકે અનાદી કાળે એવા
 વિદ્યાના ભંડાર, દયાના સાગર જેવા

(૬)

પરોપકારે પૂર્ણ, હુન્નરે શોધ વધારે
 ધર્મ તણા ધરનાર જોઈ જર કુખેર હારે
 જરિ વહેમ કુમંપ હતો નહિ, ગુણ ગાન ગ્રંથ આજે કરે
 એ નરના તનુ? આજે અધિક અવગુણથી ભરિયા અરે. ૪૩
 મદિરા છંદ.

જો સમજી અળખાર જગમાં નહિ તે અપવાદ વદે વદને
 નીચ ત્રિયાર નિરજો બનિ કો' ઉચરે અવગા અપવાદ અને
 એ અપવાદ તણો ડર ખૂબ ધરે લવવંશજ કેમ મને
 એથી અપાર ખરાબિ બને પણ હાય હવે કહું શું તમને? ૪૪
 દોહરો.

ભુદિ હિંચુ બકવા કરે, મનમાં આવે એમ	
તેજ પ્રમાણે સુઝ જન, ચાલે સવગા કેમ	૪૫
સ્વર નિદે જો ઢાગડો, કોયલનો કો'વાર	
બંધ રાખશે બોલવું, શું કોયલ તે કાર ?	૪૬
તેમજ સ્ત્રી નિંદા વડે, શું તનયા દુભાય ?	
જાંકું મુખથી જલપતાં, કેમ ન શૂઝ કપાય.	૪૭
સજજન રૂપે સરવથા, બેસી મહાજન માંય	
કેમ કરો અન્યાય આ. છે ચિત્ત અકલ્પ કાંય.	૪૮
જન્મ થકી છે શરણમાં, તેને દૈ દુઃખ એમ	
શરણાગત રક્ષક તણું, બિરદ ખુવો છો કેમ	૪૯
માટે મારા શેડિયા, બંધ કરો એ ચાલ	
તો થોડા દિનમાં થશે, સારા સર્વ હવાલ.	૫૦
દેખું અધિક રિવાજ હું, દુઃખન સરખા દ્રષ્ટ;	
વિચાર કરતાં વીર રે, પામું પૂરણ કષ્ટ.	૫૧
તેમાંના થોડા ધણા, આજ દાખવું બાંહિ	
આશા રાખું આપની, સુધારવા મન માંહિ.	૫૨

૧ દીકરા ૨ સ્ત્રીઓ.

(૬)

કવિત,

ખાન પાન વિષે અનાચાર દેખું આડે જમ^૧
અનાચાર દેખું સદા ધર્મ રીત ભાતમાં,
કરે છે વિવાહેર^૨ વરા, ગ્રન્થી^૩ વિશેષે ધણા
જણે જય લાજ મારી સર્ગાના સંઘાતમાં
પરનાત વિષે અધટિત વ્યવહાર પેખું
દેખું છું કુસંપ મહા કૂર દિનરાતમાં
વિઘાપર લક્ષ્ય નથી આપતા ને વિઘા હીણ
ગોરથી કિયાનો ધણો ગોટાળો છે રાતમાં પર

દોહરો

એ સધળા ચાલો શુરા, નિરખી બળતો નિત્ય;
કાણિયારીના કષ્ટનો, આ ધા વાગ્યો ચિત્ત. ૫૪
રે ભવવંશી કૃત્ય આ ક્યમ સાંખે કરતાર.
સ્વાન^૪ સકટ^૫ ખેંચ્યા સમે કાં તાણી દ્યો ભાર. ૫૫
બાળા^૬ ગાય બરાબરી, જ્યાં દોરે ત્યાં જય;
છત્તરના ધર ઉપરે, કેમ કર્યો અન્યાય. ૫૬
રાખી ન શક્યા રત્ન સુત, તે પામિ પરિતાપ;
કુતરે કરડે કાંકરો, એમ કરો શું આપ. ૫૭

છંદ વિજય છંદ.

જય તનુજ^૭ તનુ^૮ તણને તવ ખાળિ ન રાખી શક્યા નિજ રથાને
હેત તણ ક્યમ હાય વડે સુત બાળિ વિભૂતિ કરી સમસાને;
જોર કર્યું નહિં તેં જગથી જરિ તો પછી કે મનમાં જ્યમ માને,
વાંક વિના સુકુમારિં સુબાળકિ રાખ વિષે રગદોળવી શાને. ૫૮

નામપાસ-પ્રખ-કવિત.

અધટિત ખરે ચાલે ધિકારે અપાર લોકો
ગરીબ કુમારિકાને રાખો છો નિરાશમાં,

૧ પહોર ૨ ક્ષમમાં ૩ શુભશયી. ૪ કુતરે ૫ ગાંડું ૬
દોકરીઓ ૭ દોકરો ૮ શરીર

રથાનાથ ? ખેલ ખેલે ચિતે ચાહી સારા ધુરા
તેમાં કરો બાળા દુખી નપાપી ઉદાશમાં;
ભલે અરે એને બીજા રૂપાળા રિવાજ ગણે
હુંતો રહું દાઝી તેથી અકારા ઉસાસમાં ?
નહિં ખલકના કરનાર ક્ષમા આપે એમાં
બાળાઓ બિચારી બાંધી શાને શેશપાસમાં ?

૧

૫૬

શિશુયુક્ત નાગપાસ પ્રખંધ કવિત્ત.

રે લુહાણા છોડો કેમ ધીર ધર્મ નેહ નેમ
નાગણી સમાન^૧ ક્યમ ખરે ક્યાં ક્યાશમાં,
ખમા ખમા આપ કે'તા તે કન્યાને દુઃખ દેતા
કોધિ રૂપ ધારી લેતા તેને ધારી ત્રાશમાં
ગાય છોને^૨ ગુણ બીજા છો અરિ^૩ ગરીબના જ
પારધીના જેવી કળ ત્રે શક્યા વિનાશમાં,
કષ્ટ રૂપ તીર સાંધી અંગમાં વહેારી ઉપાધિ
બાળાઓ બિચારી બાંધી શાને શેશપાસમાં ?

૬૦

મન્દ્રવિજય છંદ.

આજ મને અનુમાન થયું મતિ થૈ લવરંશજની અતિ ગાંડી,
ભેળવી વિખ^૧ અમી^૨ કરીયું વિખ ડોળિયું ડાપણુ ડાપણુ છોડી;
છો દુહિતા^૩ દિત^૪ દ્રોહિ શએલ ક્યાં નહિં તો ક્યમ ચાલ અનાડી
દેખ પુરાણુ અઢાર ધરી દગ^૫ બાળ કુવારી કદી નથી રાંડી ૬૧

૧ લક્ષ્મીપાત, વિષ્ણુ ૨ નિરાશામાં ૩ જન્મતના ૪ નાગપા-
સમાં ૫ પ્રેમના નિયમો ૬ મારું કહેવું એવું છે કે નાગણી જેમ
પોતાનાં ઘડાં જણુતી વખતેજ ખાઈ જાય છે તેમ આપણે
આપણાં બાળકોને નાની વયથીજ દુખી કરીએ છીએ. ૭
ભલેને ૮ શત્રુ ૯ એર ૧૦ અમૃત ૧૧ બાળકી ૧૨ સ્વાર્થ
૧૩ આંખ.

(૧૧)

ભુજંગી છંદ.

અરે ઝો લુહાણુ નથી રીત સારી,
 ધણી કાંણિયારી તણી છે નકારી;
 મરે પુત્ર તેમાં કરો ક્રોધ શાનો ?
 કહો વાંક એમાં કયો કન્યકનો^૧ ૬૨
 પ્રભુને ગમે તે કરે સર્વ કાળે
 નહીં નેકર તેને પછી કાષ્ટ ખાળે;
 કરો આમ એથી નથી માનવાનો, ૬૩
 પ્રભુની ગતીને કહો કાણુ પોચે,
 સહુ પ્રાણુ એ પાસ દેખું અપોચે;
 દુભાવે સુતા^૨ પુત્ર ના આપવાનો, ૬૪
 નથી બાળકી હાથમાં લેશ બાણ,
 લડે ધર્મ રાગથી જે ખૂચ ગાણ;
 ન કાવે સુતાથી કરો દાવ આનો, ૬૫
 લલાટે લખે છે ત્રિધિ અંક જેવાં
 ખરે ખરુંક મધ્યે બને જોલ એવા;
 ફરે ફરે એમાં કયો વીર દાનો^૩, ૬૬
 નિમે નેક આયુષ્યનો આંક એમાં,
 ધડી ના ખસે તે પછી અર્ધ તેમાં;
 નથી કોઈ તેમાં વધુ જોડવાનો, ૬૭
 ધિરે ધન આપે કદી અન કોઈ,
 વળી વસ્તુ બાડે ધરે હાથ કોઈ;
 ઉછીતું ન આયુષ્ય કો આપવાનો, ૬૮
 ન આણે રમાનાથથી જોર ક્યારે,
 કરી શું શકે બાળકી રંક ત્યારે;
 સુતા દુભતાં દર્જ શું ઉર આણો, ૬૯

૧ લગ્ન નહીં થએલ બાળકી. ૨ નિશ્ચય ૩ દીકરી ૪
 દુનિયા ૨ દાનસ્તો.

હતા આપણા જે દયાળુ વડીલો,
 ન'તો દુઃખ ભુક્ષિ તેણો તે વશીલો;
 ચડે વિપ્ર ગૌ સ્ત્રી હિતે ચિત્ત નાનો, કહો ૧૦ ૭૦
 હવેના થયા કૈક વાચાળ જેવા,
 મતિ હુંકી કો'નો દયાહીણુ હેવા;
 કરે એક એ ગાયની વાર શાનો, કહો ૧૦ ૭૧
 દુભે બાળકી જે બિચારી ન પાપી,
 દિન્ને ગાયને શુ રહે સુખ આપી;
 વૃથા વાદ લૈ શીર જે કુટવાનો, કહો ૧૦ ૭૨
 રવે બાળ આ આપણી દુઃખ દેખી,
 ધરે દુઃખ માંહી તથાપિ વિશેખી;
 અરે ગાય વારે કદી છે થવાનો ? કહો ૧૦ ૭૩
 ભુઓ કૈક વૈધવ્યનુ ? વ્રત પળે,
 હવું ઇષ્ટ જાણી લખેલું કપાળે;
 નથી ભોધ કન્યા હિતે તે થવાનો, કહો ૧૦ ૭૪
 હશે સર્વના ચિત્તમાં એમ જાણે,
 કુવારી રહે વીધવાના પ્રમાણે;
 નથી કામ વિચાર એ આવવાનો, કહો ૧૦ ૭૫
 અને આ કરો છો કરે ૨ કામ એવાં,
 ભુરાં પાપ એથી કહો અન્ય કેવાં;
 કયો કષ્ટ છે આપનાં કાપવ નો. કહો ૧૦ ૭૬
 અરે જે રિખાવે કુમારી બિચારી,
 પુરા પાપના ધામના ભોગકારી;
 વશી ધર્મ ધામે દુઃખી તે થવાનો. કહો ૧૦ ૭૭
 બિચારી કુમારી પિડાતા દુઃખેથી,
 કર્યા નિંદા આ ચાત્ર કાં' કો' મુખેથી;

નહીં દંડ આપે અરે ઇશ આનો ? કહો ૦ ૭૮
 હણે લાકડી જેમ કો' સ્વાન અંગે,
 લડે સ્વાન ક્યાં તે ખરા શત્રુ સંગે;
 ડશે લાકડી તે કયોં ચાલ આનો, કહો ૦ ૭૯
 સુતાને જતાં તે હિતે બાળ જે છે,
 નહીં કાણિયારો કહો કેમ એ છે;
 નહીં કેમ વેદો' દિશે લેશ આનો. કહો ૦ ૮૦

દોહરો.

દેખા દેખી સૌ કરી, રલા ન કોઇ પછાત;
 દોષ રૂચિના દુહિતા શીરે, શા માંડયા ઉત્પાત. ૮૧

ભુજંગી છંદ.

ગણું વાંક તો એક દેખાય સીદો,
 લુહાણીની ચૈ લાડકી જન્મ લીધો;
 વરી વેદના નર્કની આ નિહાળો,
 બિચારી અરે બાળને કેમ બાળો ? ૮૨
 બુલાવી કુલાવી પુલાવી ઉછેરી,
 જમાડી રમાડી શિરે હાય ફેરી;
 લાડી જાતિએ કેમ દો કાંમ કાળો. બિચારી ૦ ૮૩
 દિધાં દિંગલાં પોતડાં બેલવાને,
 થવા બોધ સંસારનો એજ બહાને;
 થતાં થોગ્ય સંસારને કાં ઉકાળો. બિચારી ૦ ૮૪
 સવા સેરડ ખાંડેથી સંતાપ કીધો,
 ગળે કેમ ખાંડુ લઇ ધા ન દીધો,
 રિખાવો ગણી ચાલ બુનો રૂપાળો. બિચારી ૦ ૮૫

૧ કાણિયારી કન્યા અને તેના લેનાર ઇલાદિ સાથે
 નહિ બોલવાના રિવાજને વેદો કહે છે. ૨ વાંક, ગુન્હો ૩ સવા-
 શર ખાંડ બહેની સગાઇ કરીને.

ખરે ખલ્લકમાં ખારથી? ભાર ખોવો,
 નહિં ઘી મળે વારિરને કાં વલોવો;
 નહીં રેતને પીલતાં તેલ ભાળો. બિચારી૦ ૮૬
 પુટેલી બધી અંટને ઘેડ બાંધી,
 ચલાવી પશુ^૩ પૂર્ણું વ્હોરો ઉપાધિ;
 નહિં પા રતી પાણિ નિશ્ચયે નિહાળો, બિચારી૦ ૮૭
 ગણાવા કંકો આપણો સાવ સાચો,
 રહો બાઝિજે બોળિને કોઈ ખાંચો;
 નહીં બોળને માનશે તેલવળો. બિચારી૦ ૮૮
 હકિલાપણું ત્યાગી દૈયે વિચારો,
 કયા સુખથી આ ગણો ચાલ સારો;
 મિયાં ટાંગ જેવો હવે તાલ ટાળો બિચારી૦ ૮૯
 જમાનો ગયો જે પળે ચાલ જા.યો,
 સહુ સંધ આ આપણો દુઃખ પામ્યો;
 વઢયા કાજ વેડો કયો કેમ વ્હાલો. બિચારી૦ ૯૦

અષ્ટપદા-પહેલી

છું રંગીલી રસીલી પ્યાશી૦ એ રાહ
 આવી દેખીતી અનીતિ રિતિ સારી શું ગણો.
 સારી શું ગણો રિતિ સારી શું ગણો, આવી૦ ટેક
 મન મોટા થઇને મ્હાલો, અહિં અવળા ચાલે ચાલો.
 શું કુમારિકાને સાલો--રિતિ૦ ૧
 દિકરીનું પાણિ લાગો, નહિં દમડો એકે માગો;
 પણુ આતો કાળો કાગો--રિતિ૦ ૨
 ભલપણુમાં સૌને ભાવો, જમ ભડને પણુ ભડકાવો;
 પણુ અંદર અવગુણુ આવો--રિતિ૦ ૩
 રવિકુળની છાપ છપાવો, રઘુવંશી છું બતલાવો:

૧ વિરોધથી ૨ પાણિને ૩ અંટે જોડેલા બળદ,
 પાડા કે ઉટ.

તો આ શું નાક કપાવો !—રિતિ	૪
સગપણ બચપણે કરાવો, લેવાને પર ધર લ્હાવો;	
શું બાળાને અકળાવો—રિતિ	૫
વિણુ લગ્ને હક નિજ માનો, એ દાવો સાચો શાનો !	
શા કાણિયારીનો તાનો—રિતિ	૬
મમ સલ અરજ હર માની, દ્યો પ્રાણ પ્રતિજ્ઞા આની	
ડર માની જગ કરતાની—રિતિ	૭
શું નથી જગેથી જાતું, તોફાન મચાનું આતું;	
ભરિ પેટ પ્રાગ પસ્તાતું—રિતિ	૮

કાવત.

સમય મળેથી સારી વચે બાળ વરાવાને
વિચારા વિચાર ખરો બન્ને વચે બાંધે છે.
સગપણ માત્ર નામ આપે એજ કારણથી
લમથી જોણું પ્રમાણી માન્યું એને વાંધે છે;
ભલે જન્મે વેનાઇ બન્યાનો સાફ સોડો કરે
તેથી શું તે દંપતિ સંગઘ શુદ્ધ સાંધે છે !
દંપતિ સંગઘ સાફ લગન થવાથી થાય
ત્યારે કાં બાળાને કાણિયારી કહી રાંધે છે. ૯૧

દોહરા.

એ કરાર ભાવિ હિતે, સગપણ શખ્દે સિદ્ધ;	
વિણુ લગ્ને બે બાળનો, સાંધો સાફ અસિદ્ધ. ૯૨	
જયમ દોરા વિણુ સોયથી, કચ્છ કોટ ન થાય;	
શીવનારને મર્ખ કે' અંગે નવ અડકાય. ૯૩	
તો તે પુત્ર જતાં મરી, બાળકિને શું હોય;	
પવન અડે પલ્લવે નહીં, વ્યર્થ ચાલ છે તોય. ૯૪	
એમ સુણીને જોયરો, વળતી જ્ઞાતિ વીર;	
સમજ્યા વિણુ તું સર્વ આ, બોલ્યો બની અધીર. ૯૫	
દેખ વિચારી દીકરો, એ ધરનો શૂંગાર;	
તે જતાં જોવાય કયમ, એ કન્યા ભયકાર. ૯૬	

ને પુત્રી મરવા થકી, શું અવળું કહેવાય.	
સંબંધ ખીજો થાય ને સ્નેહ ન જાય સદાય.	૯૭
કરતાં અન્ય સંબંધ કો' નડે નહરકત એક;	
કેમ કરી એ મશ્કરી, મૂરખ તણ વિવેક.	૯૮
કન્યા મરતાં તે તણો રહે સગંધી જેહ;	
કેમ કાણિયારો કહી, કોઈ વખોડે એહ.	૯૯
કન્યા જાય મરી કદા, તે તો બારે સુખ:	
ખરચ ઉગરે લગનનું, વળી ન વીતે દુઃખ	૧૦૦
પુત્ર જતાં એ પુત્રીને, કેમ કહે જોવાય;	
ને તેના વરનારથી, કેમ વૈર ના થાય	૧૦૧
એ કન્યા વરનારનાં, સ્નેહિ સંબંધી જેહ;	
નહીં વાર્યો એથી કહે, કેમ ન વૈરિ એહ	૧૦૨
વળી સગાં જે અમતણાં, તેને તેવું દુઃખ:	
કાણુ મૂર્ખ એવો બની, જોવા આહે મૂખ	૧૦૩
એ સુતનાં મા બાપથી અધિક સગાંને થાય.	
માટે રાખે તે સકુ, વેઠો અધિ- સદાય.	૧૦૪
એ સ્નેહીને ધન્ય છે. જે રાખી બહુ હેત;	
સહન કરે સુખ દુઃખ સદા, વેઠા એહ સમેત	૧૦૫
બોલ્યો વળતી હું મુખે, દુખદાયક સુણિ બોલ;	
બરે વચન આવાં વઢી. બાઈ ખુઓ છો તોલ.	૧૦૬
કન્યા જાતાં તે ધરે, સગપણુ અન્ય કરાય;	
તો દીકરો જાતાં કહો, વેઠો ક્યમ કે' વાય.	૧૦૭
ઈશ્વરના હિર છે સદા, નરનારી સમતૂલ,	૪
વૈર ધરો બાળા પ્રતે, તે તો બારે ભૂલ	૧૦૮
જો ન આહિએ ચિત્ત વિષે, કન્યા એકે કોય;	
દૈવ ગતિથી જો કદી ધાર્યું સૌનું હોય.	૧૦૯
પુરૂષ વધે વસુધા વિષે, ન રહે એકે નાર;	
એકે વખતે એ થકી, નાશ થાય સંસાર	૧૧૦

તેમ ન દિકરા હોય જો, તોપણ તેમજ થાય.
 માટે આગક બાગડો, સરખાં સદા મથાય. ૧૧૧
 કન્યાદાન સમાન કો એક ન પુન્ય મનાય;
 જનમાં એમ જણાય છે, ને મથો પણ ગાય. ૧૧૨
 જો પુત્રે સંસારમાં, ચાહે વંશ ખચીત;
 કન્યાદાને તે^૧ અને, બને સ્વર્ગમાં હીતર ૧૧૩
 પામે કોઇ સુભાગિયા^૩ દેવા કન્યાદાન;
 રે લવવંસી બ્રાત આ, શાને ભૂદ્યા બાન ૧૧૪
 પરમ સુસિલ વિવેક નિધિ, છો ન્યાયી મમંચીર;
 તો પણ આ લઘુ વાત હિન, હું કુંડું મુજ શીર. ૧૧૫
 કિરિટ છંદ.

આટલી વાર કહું મુખથી પણ લેશ વિચાર ક્યો નહિં અંતર,
 એ જગનાયકની મતિને કદિએ નહિં રોકી શકે જરિમંતર;
 સંશય આમ મને ઉપજે દુસ્ખુદિ વસી ચિત કેમ નિરંતર,
 બાળ કુવારિ રહે ક્યમ બાળકિ !!! તો પણ ચાલ કરો નહિં તંતર
 મદિરા છંદ.

અંધિ ચહે વરવા તણિ તે પણ, અન્ય પ્રભ નથી એહ તણી;
 ભર ધરી કર જે ન વરે વળિ, વેર કરે સહુ ભેદ ભણી;
 નાહક આમ કરે જન પાપ, ન માફ કરે પ્રભુ એમ મણી;
 પત્ય કહું સુધરો જન, વીપતિ ભોગવશો નહિં તો બમણી. ૧૧૭
 દોહરા.

આ જગમાં સંકટ નડે, પરભવમાં નહિં સુખ;
 આપ પુત્રિને દૂભાતાં, આપ પામશો દુઃખ, ૧૧૮
 સતિ કુંવારાં થઈ નથી, આગળ એકે બાળ;
 પણ શુ એ મરણ ધરી, આમ ચડવો આળ. ૧૧૯
 અને કદી એ બાળકી, જોતાં ચિંતા થાય;
 તો બીજું નજરે ચડી, કેમ ન હેર ગભરાય. ૧૨૦

૧ વંશ ચાહે. ૨ મુક્તિ મળે ૩ ભાગ્યશાળી.

ઈન્દ્રવિજય છંદ.

એ સુતનાં નિરખી દ્રમ ભૂષણુ એ સુતની રમૂનિ શું નહિં આવે,
 જે રમૂતિ આવી કરે ગભરામણુ તો નહિં તે ક્યમ દૂર ફગાવે ?
 બંધવ એન એ પુત્ર તણાં નહિં કેમ નિહાળીને જંગ મચાવે ?
 અક્કલ આપ અનાડી ચલાવી જગે જન એમ કરે જયમ ભાવે.
 જે પુરમાં મરિયો તનુ તે પુર દેખી નહિં મતિ શોચ ભમાવે,
 જે જમતો અજ આપ મુખે સુન તે અજને મુખ કેમ ધરાવે ?
 બાળકિને વિણુ વાંક અરે અપવાદ ધરી અતિશે ગભરાવે,
 અક્કલ આપ અનાડી ચલાવી જગે જન એમ કરે જયમ ભાવે.
 જે કર ઝાલિ રમ્યો દિકરો કર દેખિ ઉદાસી નહિં ક્યમ આવે,
 વલ્લભ ? અંગ ગણી મનમાં નહિં તે કરને પણ આપ કપાવે;
 સર્વ કુટુંબ વિષે રમિયો ગણિ એમ ન કેમ એ દૂર હડાવે
 અક્કલ આપ અનાડી ચલાવી જગે જન એમ કરે જયમ ભાવી.
 જેહ ત્રિયા તનથી ઉપજ્યો તનુ એમજ એ અમંગા દગ આવે,
 તોપણુ તે નિરખી ન ઉદાસ થવાય કહો ક્યમ એ મન ભાવે ?
 તે નિજ નારિથી થાય ઉદાસ તદા ધર જંગલ શું ન જમાવે.
 અક્કલ આપ અનાડી ચલાવી જગે જન એમ કરે જયમ ભાવી.
 એમ સમસ્ત નિહાળી થવાય ઉદાસ, ગ્રહાત્રમ તેથી ન ફાવે,
 જંગલ વાસ કરે વર્ષરાત્ર્યથી સંગ ત્રિષે તન તો પણ આવે;
 એ સુતની રમૂતિ આવી કહો ક્યમ શોચ નહિં તન ત્યાગ કરાવે ?
 અક્કલ આપ અનાડી ચલાવી જગે જન એમ કરે જયમ ભાવે.
 લાગ કરે જગ તેમ ધણાં જન એકજ મણું તણા ગભરાવે,
 એમ અપાર જતાં જગથી જન કેમ ઉદાસિ ન અંતર આવે ?
 શોચ રહે સખળો જગમાં પછિ સૌ મન ધીરજ કેમ ધરાવે ?
 અક્કલ આપ અનાડી ચલાવી જગે જન એમ કરે જયમ ભાવે
 એમ અનેક સંબંધ થયેલ ખીજ તનુ તે જમના કર આવે,
 તો બધિ જ્ઞાતિ મરે અથવા જમ લાગથી લાગિનું નામ ધરાવે;
 એમજ જ્ઞાતિ પ્રવાહ ઘટે દુઃખદાયક એલ શું તે ન ગણાવે ?

અક્કલ આપ અનાડિ ચલાવી જગે જન એમ કરે જ્યમ ભાવે.
એમ બીજી બધિ જ્ઞાતિ વિષે પણ હુકમ એજ રિવાજ ચલાવે.
'તો જગમાં જન રે' નહિ કોય, ખચીત વિચારથી અંતર આવે;
તો જગનો કરનાર કૃપાનિધિ કેમ નહિ પછી ક્રોધ ધરાવે?
અક્કલ આપ અનાડિ ચલાવી, જગે જન એમ કરે જ્યમ ભાવે.
કારણુ તેજ ચકી નથી શોચ ધટારત એ ઉર લેશ ન લાવે,
ને જન વાંકાવના સુકુમારિ બિચારી ઉરે દુઃખ આગ લગાવે
અંતર એથી બજે એનિશે પણ આપ કરે મુજ દાવ ન દાવે.
અક્કલ આપ અનાડિ ચલાવી જગે જન એમ કરે જ્યમ ભાવે,

અછપદી બીજી.

નવિસારિયે રે નવિસારિએ એ રાહ.

ન ઉચારિએ રે ન ઉચારિએ

- એકે નિંદિત વ્હાલા વેણુ ન ઉચારિએ. ટેક
ઈશ્વરના અપરાધિ થવું ને, ખોવી જગમાં લાજ;
ઉઠે ખરજવું આખા અંગે, ખાલિ ખપ્પાથી ખાજ. ન ઉ૦ ૧
વૈદ્યનું ઔષધ અંગે લાગે, જો પરેજી પળાય;
ખાઈ ખાડું જરિ ખાવામાં આવે પેટ ભરી પરતાય. નઉ૦ ૨
દડો પછાડો જૂમાં જોરે, ઉછળી સામો થાય
એમજ આપણી નીચ રિતિ તે આપણથી અથડાય. નઉ૦ ૩
કુવાના કઠિ સખદ કરો તો, પડધા તેવો થાય
મીંડળ ખાતાં મથી મરો પણ પેટ ક્યાંથી પુરાય. નઉ૦ ૪
એમ અનીતિથી ચાલતાં આખર, પિંડમાં પીડા થાય
'મોત નહિ' પણ માની લેજો, અંતર તો અકળાય. નઉ૦ ૫
માનવ માનો આ પક્ષીનો મેળો, ભેળો થયો 'છે ભાઈ'
સ્નેહની સાંકળ સત્તર સાંધો, કલેશ કરો ના કાંઈ. નઉ૦ ૬
આધા પાછા ફરિ ચરતાં દાણો, એક બીજાં અથડાય,
ખાલી વેળા તો તેજ ગુમાવે, બીજાં ખુશીથી ખાય. નઉ૦ ૭
ગાફલ રે'તાં ગોળો અચાનક, ગોફણનો પટકાય:

(૨૦)

પ્રાત્ર ધરાયાં કે ભૂખ્યાં પણ, ઝોચિતાં હિડી જાય. નહિં ૮
દોહરો.

એ વચનોથી ઝોચ્યો, વળતી ઝાતિ વીર;
બસ બસ રે' તું બોલતો, લાત લાગશે શીર. ૧૩૦
અરે મૂર્ખ આ શું વહે, કાધા વિના વિચાર;
જુના સર્વે રિવાજને કેમ કહે દુઃખકાર. ૧૩૧
ગયા ચલાવી ચાલને, સમજી સમજા જોઈ;
નો'તા મૂર્ખ વડિલ કો, નકી આપણા એઈ. ૧૩૨
આજે સુધી અનાદિથી સૌ ગણિએ સુખકાર;
શા માટે એ ચાલ તું મૂઢ ભણે ભયકાર. ૧૩૩
એ જુદી ઉઘડી વધી, અમને ભાષે એમ;
રખે બન્યો તું બાવરો, મસ્ત થયો છે કેમ. ૧૩૪
લાજ ન આવે બોલતાં, ચાલે જીભ ચડાપ;
વળગી ડાકણુ જૂત કે, પૂર્વ જન્મનાં પાપ. ૧૩૫
શું મૂરખ છંદ્રએ બધા, છે સમજું તું એક;
ડા'પણુ તજ એ ડોગલું, છોકરવાદી છેક. ૧૩૬
એ વચનો શ્રવણે ધરી, હું બોલ્યો મુખ બોલ;
વીર વિચારી પૂર્ણને, કરો વચનનો તોલ. ૧૩૭
શ્રીકૃષ્ણે ગીતા વિષે, આપ્યું પ્રગટ પ્રમાણ;
છજીવના વચનને, અવશ્ય આપો માન. ૧૩૮
વાસાંસિ જીર્ણાનિ યથા વિહાય નવાનિ ગૃહજાતિ
નરોડપરાણિ ॥ તથા શરીરાણી વિહાય ક્ષીર્ણા-
ન્યન્યાનિ સંચાતિ નવાનિ વેદો ॥ ગી૦ ૨૧ ૨૨ ॥
દોહરો.

જગમાં છેજ રિવાજકે, જાનું તે અલ્લાય;
જુની કાયા પરહરી, જીવ અન્ય તન રહાય. ૧૩૯
મેલાં વલ્લ થએલ જે, તે સરવે ધોવાય.
સાંચ્યા સમજે સ્નેહથી, તેમ ચાલ સુપરાય. ૧૪૦

જુનાં જીર્ણ થએલ જન, વસો બહારે જેમ;
 નવા ચાલ સુભ ચાલુ કરિ, જુના તજવા તેમ. ૧૪૧
 ચાલ ન જો છોડો જુના, છોડ્યો શાને એક;
 સુખદાતા છે તોય પણ, બહારો પ્રથમ વિવેક. ૧૪૨
 દુઃખદાતા સમજાય તો, સુધારતા તે ચાલ;
 વડીલના એ ચાલને, શાને તજ્યો હાલ. ૧૪૩

ભૂજંગી છંદ.

હતો. આપણામાં રડો ચાલ એવો.
 જુનો દુઃખકારી તજ ચાલ દેવો;
 નવો સુખદાતા ચલાવે સમારી.
 અરે રીત એ આપણે કાંઈ વિસારી ! ૧૪૪
 સમો જોઈ કાશીપુરીથી સિધાબા,
 જુઓ લાંથી સૌ સિંધુની તીર આવ્યા;
 વસાવી રહ્યા નગર રનેહે સુધારી. અરે ૧૪૫
 હતા સંપકારી સહુ કાશી ધામે.
 થયા તે કુસંપી નવા એ મુકામે
 પડ્યું નાસવું તો થયા સંપ ધારી. અરે ૧૪૬
 હતું આપણું કામ જે યુદ્ધ કેરું.
 તજ્યું તે જુઓ રાજ્ય જાતાં ધણેરું,
 લીધું વૈશ્યનું રૂપ અંતે વિચારી. અરે ૧૪૭
 સમાનપ્રેમ સમાઈ છે તજ્યાં જો મુકામો,
 અરે હાલ શું ગર્વ ધારો નકામો;
 નવા ચાલ આ કેમ દીધા પ્રસારી ! અરે ૧૪૮
 હતા શુદ્ધ ચાલો વડા સુખકારી,
 અવિચારથી એ રહ્યા છે પિસારી;
 ગણાવું બધા જે ચડે જીભ મારી. અરે ૧૪૯

૧ કેમ. ૨ લોકરમદ. ૩ લોકર ગદે ૪ વેપારીનું.
 ૫ વખતના ૬ બરાબર ૭ ફેકાણાં.

(૨૨)

સુખેથી કહો છો નવા તો ન થાએ;
તથાપિ સુધાર્યા બગાડ્યા ધણાએ,
વહો બોલ રે તોલકારી સમારી.

અરે૦ ૧૫૦

હરિગીત છંદ.

વીવા વિષે બહુ ચાલ જોટા આજ આ દષ્ટે ચડે.
ને લસેના અધટિત ખરચથી કરજ કષ્ટ ધણું નડે;
તોપણ વધારે ચાલ એવા ત્યાં મતિ મુંઝાય છે
કો'ંછો નવા નવ ચાય તો કહો કેમ એ બદલાય છે ? ૧૫૧
સતયુગ વિષે સહુ રાખતા નિજ પાસ ચાદર ઝોઢવા,
શીવેલ સુખદ પ્રમાણી અંગરખાં કર્યા સુખ સાધવા;
આ કોટ બાકટ ખમીશ એ ક્યાં આણનાં કે'વાય છે. કો૦ ૧૫૨
કો રાંડ જેવાં રાખતા પટિયાં શિરે ઘી નાખીને,
કો તેલ કે અંતર કુલેલ ધુપેલ રે' શિર રાખીને;
કમળ મયા કુડતાં ગયાં, ગુચ્છી શિરે ઝલકાય છે. કો૦ ૧૫૩
મોટાઇ માની વસ્ત્ર ઝીણા, પ્હેરી નગ્ન જણાય છે,
ઝીના રૂપાળા ધુંધટે શુદ્ધ નેત્ર મુખ ચળકાય છે;
ચટકતી પ્હેરી મોજડી છટકેલ કાં છલકાય છે ? કો૦ ૧૫૪
ગીરવાણુ^૧ બાપા શીખતા ને શોધતા શુભ ફુતરો
બાહુરે બળે અરિ બાંધતા એ ચાલ ક્યાં તળિયો ખરો;
આજે કહો જણુ એકથી હથિયાર કરતે પકડાય છે ? કો૦ ૧૫૫
ક્ષત્રિ છતાં પણ બલકર્મ^૨ ભણ્યા ઋષિના આશ્રમે,
વેદોક્ત કર્મ હમેશ કરિ બલક્ષત્રિ બનિયા છે તમે;
પુરાણુ ને વેદોક્ત કર્મ તજી દિલાં ટપકાય છે. કો૦ ૧૫૬
પ્રતિપાળ ગૌ^૪ બાલણુ તણું કરતા વડિલો આપણા,
સ્ત્રી જાત પર હથિયાર ના કો' વાપરે કોપે ધણા;
જુહું ન મુખથી જલપતા^૫ એ સિદ્ધ વાત જણાય છે. કો૦ ૧૫૭
સાંતિ હતી સતાઇ તે બ્રાન્તિ બરાણી જાતમાં,

૧ સંસ્કૃત. ૨ હાથના ૩ હાથમાં ૪ ગાય ૫ બોલતા.

રણુધીર નામ તજી હવે ખપિયા બધા સ્ત્રી જાતમં:
 નાડી દયા દિલથી બધી. શું સાફ ના સમજાય છે ? કો. ૧૫૮
 બ્યાચાર જે આદિ તણો સૌથી ઘણો સારો હતો.
 તેને તજ્યો દરકાર તજી શા કારણે જીનો છતો ?
 મોટાઇ રાખો છો તમે જોટાઇ પણ દરસાય છે. કો. ૧૫૯
 પીવું ઘટે ના નીર તે ધર અધગ્ર એથી કાં જમે ?
 પરગાતનો બચહાર એવો સ્વાર્થના સારૂ જમે.
 સંખાય ના સંતાય છે પણ જીવ કયાં સંખાય છે ? કો. ૧૬૦
 સારા ઘણા સંતાડ્યા, નરતા રિવાજ વધાર્યા,
 જીના નવાના મેદ સાં નહિં અંતરે ક્યમ ધાર્યા ?
 વિચારતાં એ વાતને તન મન અતિ અકળાય છે કો. ૧૬૧
 આદિ ન કો' સ્ત્રી જાતને ઝાટા જરી દુઃખ આપવા,
 તેા બાળકીને કો' ચુન્હા વિષુ કેમ દે દુઃખ એ થવા ?
 આ કાણિયારી ચાલ કુડો આણનો ન જણાય છે. કો. ૧૬૨
 ઇન્દ્ર વિજય છંદ.

બૌ દિનથી દરકાર વિના સુલ ચાલ ગયા ક્યમ તે નહીં ધોખો,
 મોટપ કારણ માનિ રજા પકડી અધટિત વિચાર એ યોખો;
 સાતિ ખરાબિની વાત સ્વિકારી ન, એ દુઃખદા અમથા ક્યમ પોંખો.
 સાવરણી ધરમાં ન ફરે પછિ કેમ ભરાય નહિં મહિં ઓખો ૧૬૩

કવિત્ત.

જીના ચાલોથી ખરાબી બને છે અપાર આજે
 રજા છો તથાપિ બાગી^૧ એ વિચારો કેવું છે ?
 સમજીનો ડોળ દાખી, મતિ મૂઢ જેવી રાખી
 કુમો દુઃખ દધિર વિષે એ ધિક્કાર^૨ એવું છે;
 કા'ણિયારી નામ આપી 'રો' છો સુતાતે સંતાપી
 દયા ના ધરો કદાપી. સુખ અને લેવું છે ?

સારું છુદ્ડે ના વિચારી. રહો છુરે બાઝી તોતે
આપના કુવામાં છુડી મરવાના જોવું છે.

૧૬૪ /

ધન્દ્રવિજય છંદ.

સત્ય કહું મુખ વાત જરે સમજો સુખદા હર અર્જ પ્રમાણી,
સઘરે રિવાજ સુધા કરજો સહુ બાળકીનું દુઃખ અંતર આણી;
ધન્યરને ગમતી નથિ વાત નિશંસ કહું મુખથી વદિ વાણી,
દુઃખ નડે હરિ કોપ વડે સમજી સુધરો પ્રભુ આયસુરે જણી. ૧૬૫

અષ્ટપદી-ત્રીજી.

બલિહારી રાસયા ગિરધારી—એ રાહ.

સમજી દિલ સાચુ કહ્યું માની,

સાણા ચેત આ તન પામી.

જગ સાગી જીવું, આતું ન કરીએજી—ટેક.

માનવ તન ધારો જ્ઞાતા, મુસાફરી આવ્યારે;
આયુષ્ય ખરચિ હિત નાણું લાવી: સાણા ચેત આ જગ ૧
આવ્યા લેવ.ને જ્ઞાતા વસ્તુ, મન માનીરે;
ધર્મ દયા ને મુક્તિ સારી, સાણા ચેત આ તન જગ ૨
દોહા વિનાના જ્ઞાતા ફેસમાં આવ્યા રે;
હિતચાં સસાર ધર્મશાળા, સાણા ચેત આ તન જગ ૩
નીતિ, પ્રીતિ ને જ્ઞાતા જોતો વિવેક છે રે;
સલ ચુંનાથી છાંટયા માળા, સાણા ચેત આ તન જગ ૪
આવી ખેડા છે જ્ઞાતા મુસાફરો ઝાંઝારે;
વિધ વિધ ધમ્મજાને હરે ધારી, સાણા ચેત આ તન જગ ૫
રેવું ચેતીને જ્ઞાતા સૌની સંધાને રે;
ગાફલ થઈ ખોશો મુડી સારી. સાણા ચેત આ તન જગ ૬
વાદે ખીજને જ્ઞાતા જોતો ના બગારો રે;
કાળા ધોળા અહિં કરી ખાલી, સાણા ચેત આ તન જગ ૭
લેશો ફિટકારો જ્ઞાતા શોભા નસાડી રે;
કર્તાને પ્રાગ ધોળો આલી. સાણા ચેત આ તન જગ ૮

૧ ખરાજ, નહાઈ ૨ હિતાવળ ૩ આઘા.

દાહરા.

શાંતિ વીર વંદો વળી, શક વદ વાત તમામ;	
કમ જાણ્યું તેં હુકમ છે, કમળાવરનો આમ.	૧૬૬
દુઃખ સુખ જન સરવે શિરે, આવે ફડા મોર;	
કોપ કેમ કે'વાય તો, શીઠ કરે છે શોર.	૧૬૭
સ્નેહ ધરીને સાંભળો, મેં કીધું તેવાર;	
ફાધરી જાવાળનું, કમ રહે કરતાર.	૧૬૮
તેમ પ્રભુ પ્રસન્ન થઈ, બોધ ન દે તલમાર;	
દુષ્ટ કરમ કરતાં નડે, દુઃખ રૂપ દંડ અપાર.	૧૬૯
કહું એક અચરજ સમી, વિગન સહિત શુભ વાત;	
નથી નકી એ કલ્પના, છે સાચી સાક્ષાત.	૧૭૦
નિદ્રામાં નિરધાર મેં, સ્વપ્ન નિહાળ્યું એક;	
વિગત સહિત એ વરણું, બહાલો મહી વિવેક.	૧૭૧
જાગડિયો નિદ્રા થકી, આવી બાળા કોઈ;	
વિસ્મય પૂરણ પામિયો, સ્વરૂપ સુંદર જોઈ.	૧૭૨

નારાયણ છંદ.

કુમારિકા સ્વરૂપ મુખ શોભીતું સુહાસ્યમાં,	
અદેશ હાથ પુસ્તકો રહી વિંછા વિદ્યાશમાં;	
અદેશ શીર ચુંદડી ગુલાબિ સ્વચ્છ રંગમાં;	
ધરેશ કંચુકી ઉરે હુલાસ અંગ અંગમાં.	૧૭૩
સુરંગ પહેરિ ધાયરી નુપૂર પૂર્ણ શોભતું,	
મહાન ચ દ્રમા થકી અપાર મુખ ઓપતું;	
દયમણ્ડ સ્વરૂપ સંગમાં મહો મિરાજતા,	
કવીશ્વરો અનેક મંગ શૈવતા હના છતા.	૧૭૪
હતો ઉભેશ હંસ એક આવ બાળ પાસમાં,	
સ્વરૂપને નિહાળતો ધડી ધડી હુલાસમાં;	
જળ્યાય બાળ અંગમાં ભગ્નાં અનેક ભૂપણો,	
વિનંતિદાર દેવ મંથ સંગમાં હતો. ધણો.	૧૭૫

જગાડ્યો જરૂર જોરથી મને સ્વપાણિએ;
 બનાવિયો ખચીત સ્તબ્ધ મોહકારિ વાણિએ;
 અરે તું બાળ ઉઠ, શું સુતો ગુમાર વેશમાં,
 કુરીતને કઢાવવા તું આવિયો વિદેશમાં. ૧૭૬
 લઘ રજ સ્વતાતની, તું આવિયો ધરા મહી,
 ન હુકમ ને સ્વિકારિયો અજણ આવિને અહી;
 વશી જીભે તથાપિ કેમ કામ ના કરે જરી,
 દીધેલ સ્વચ્છ શીખ કેમ સાવ યાદ હિતરી. ૧૭૭

દોહરા.

તું તારી જ્ઞાતિ મહી, કર વિનતિ કરજોડ;
 બાળા દુઃખ બતાવિને, અધમ ચાલ એ તોડ. ૧૭૮
 નિરખી બાળ ન બોળખી, નાહું સમજ્યો એ બોલ;
 પુછ્યું પ્રેમે કરમરી, માત બેઠ સહુ બોલ. ૧૭૯
 કોણ વંશ અવતંશ તું, શું છે તારું નામ;
 કેમ જગાડ્યો ઉધથી, શું છે એવું કામ. ૧૮૦
 કોણ પિતા કોનો હુકમ, મોકલિયો શા કાળ;
 કેમ ઉતાવળ આવડી, એ સમજવો આજ. ૧૮૧
 શું તું અંબા બ્રાચરા, ભદ્ર સિવા શ્રી રૂપ;
 પણ વસિ છે જો જીભ તો, હોધશ ગિરા સ્વરૂપ. ૧૮૨
 પણ પૂરણ પરખાય ના, માટે બોલો માત;
 કોણ આપ છે શી કહી, આમ ઈસારે વાત, ૧૮૩
 પુણ્ય બાળિકા બોલિયાં, મમ સિર મુંડી હાથ.
 પુછી પુત્ર બતાવું તે, ભસ્તારી સહુ વાત. ૧૮૪

વશંતતિલકા છંદ.

હે પુત્ર યાદ કર વિષ્ણુપુરી તણું તું,
 તે તાતનો ખલક તેમજ બાળ તું છું;
 તેણે મુંડ્યો જગ વિષે નિજ કામ સાર,
 સંબોધિને સકળ આપી સલાહ ચાર. ૧૮૫

એવું વદા વચન શ્રીહરિ શ્રીમુખેથી,
 હુંતો તવાહિં લવવંશિ સુતા દુઃખેથી;
 જા પુત્ર તું અવનિર્મા લવવંશ માંહી,
 હૈ જન્મને વિનય સાં કર ચિત્ત ચાહી. ૧૮૬
 છે એ બધા મમ તનુ બ્રમણા ભરેલા,
 જુના રિવાજ દુઃખ દાયકને ચહેલા;
 મિથ્યા કરી કરજ ખર્ચ વરે વધારે.
 કન્યા અને લઘુ વયે સુત ના સુધારે. ૧૮૭
 ભાષા ન કો શિખવતા નિજ બાળકોને,
 બાળા બણાવિ શકશે કયમ બાળ જોને;
 ચાહે ન લેશ ચઢતી નિજ યાતિઓની,
 કો' તો કરે ગતિ ખરાજ સહોદરોની. ૧૮૮
 બ્રાતા તથા અરિ તથી કરિ પક્ષ કાપે,
 કંદાશ કંટક તરે તર્જી બીજ રોપે;
 નાંજીં સંખંધિ સરવે ગતિ દુઃખકારી,
 આપી સલાહ અવળી જન દે વિકારી. ૧૮૯
 લેણા વિશે વિકટ વાત કરાવનારા,
 દેણા વિષે સકળ લાજ હરાવનારા;
 એવા ગુમાનિજનને દર્ષ શીખ સારી,
 આચારની સકળ રીત તું દે સુધારી. ૧૯૦
 ગીતો ગવાય અતિ નિંશ વિવાહ માંહી,
 શુ સંપત્તિ સુખદાયક છે ન ક્યાંહી;
 યાતિ ચિરે કદુ કલંક લગાડનારા,
 તેના લણાક જન પક્ષ^૧ સુખે ચનારા, ૧૯૧
 આપે કલંકિ જનને અતિ ઝોચ આવી.
 યાતિ તર્જી સકળ બંધન દે ભુલાવી;

૧ પાંખ રૂપ મતલબ કે પક્ષ કરી જમાવી લેનાર.

બાળા શુકે દુઃખ દંધી^૧ વરના જવાથી,
 આ જોર કરે અરજ આમ દુઃખી થવાથી. ૧૯૨
 સારે ખરાખ ન કદી ચિતમાં વિચારે,
 ધારે મતી સકળ ગાડરિના પ્રકારે,
 આલે હમેશ જન એકની આલ દેખી.
 શુરા હવાલ બનિયા ન સકાય પેખી. ૧૯૩
 તું સઘ જા અશકમાં ચહિને સુધારો,
 હે પુત્ર આ હુકમ સુદ્ધ ઉઠાવ મારો;
 જ્યારે થશે સુખિ અતી સધળી કુમારી,
 સારે થશે સુખ ચિતે વળિ શાંતિ સારી. ૧૯૪
 એવું કહી અશકમાં તુજને પડાવ્યો,
 તેનો વિચાર હજી શું તુજને ન આવ્યો;
 હું દેવિ હું સમજ ખલ સુતા^૨ કુવારી,
 જીમે વશી નકિ સહાય થવા સ્વિકારી. ૧૯૫
 આપી કળા કવિ તણી કરિ બોધ સારો;
 તો એ બૂદ્યો તનુજ તું સુમ ધર્મ તારો;
 એતાવવા ફરિ તને અહિં આજ આવી,
 હું હું સહાય મથ યત્ન સુખે ઉઠાવી. ૧૯૬
 હોહરો.

એ વચને મેં ઓળખ્યાં માત ગિરામંજીર.

કર જોડી મુખ ઓચર્યો સ્તુતિ નામી શોર ૧૯૭

નમामિ શારદા દેવિ મજામિ જગજંદિનિ ।

હંદામિ કન્યકે શાલે સર્વદા શરદૈવિ મે ॥ ૧૯૮ ॥

યશ્યાઃ પાણિ મૃલાલયોર્વિલસિતં ત્રિણા શરં પુસ્તક
 હંસારોહતિ યા ચયા ત્રિષિ સુતાઃ માતા કુધાનાં જુષિઃ॥
 સર્વે દેવે ચ પત્રગાસુર જતાન્ યા દેવિનામાશ્રિતં
 લોકાનાં દિતકારક સુમતિશા સાત્ત્વં નમઃપારતિ ૧૯૯

૧ દુઃખ રૂપી દરિયો ૨ ખલાની કુવારી દિકરી, સરસ્વતી.

(૨૬)

નારાયણ હંદ.

નમામિ હંસ વાહની ભગમિ બ્રહ્મ નંદની,
રહેત વ્યાપિ વિશ્વમાં તું વિશ્વગોક વંદની;
ધરી કરે વિજ્યા સદા સુરાગને ઉચારતી,
સ.વ હે સહાય દા નમામિ દેવિ ભારતી. ૧૯૬
જણાય નાદ વાદ એ સ્વરૂપ શુદ્ધ શૌભતાં,
ગણાય એક એજ આપ વિશ્વમાં દિશે જતાં;
નવે રસો નિમગ્ન થે ચહાય દાસ આકૃતી. સં ૨૦૦
નિહાળિ રૂપ તાહરું કયાય ના સુઉપમા,
અપાર ચૌદ લોકથી ગિરાજમાન છે પ્રભા;
ભગ્ય તેજમાં રી નિહાળિને મુખાકૃતી. સં ૨૦૧
દિશે મુકામણી શિરે નિહાળિ અંદ્ર લાજનો,
જણાય શૈશનાગ શીરનો મણી છુપાવતો;
દુલાશ આ મુખાકૃતિથી દાસને વધારતી. સં ૨૦૨
જણાય હસ્ત કંકણે જડેલ પદ્મકાર આ,
કળાય છે નમ્ર જાત એકણી તણી અહા;
વગાડતી વિજ્યા હંમેય તાગને સમારતી. સં ૨૦૩
વિંજ્યા વિષેયો રાગ રાગણી સ્વરૂપ નીકળે,
ઉછાહથી અપાર આ કવીજનો જઈ મળે;
કવીશ રાગ રાગણી વશે વશે રૂડી રતી. સં ૨૦૪
ગિરા વિના મુંઝાય માત સર્વ લોક દેવતા,
સદાય તેજ કારણે ઉમંગ ધારિ શૈવતા,
દયા ધરી તું દાસનાં સમસ્ત કાજ સારતી. સં ૨૦૫
વિદાર માનુ માહરાં તું સંકટો સમસ્તને,
હમેશ આપ શાંતિ ને સહાય સુખ તું મને;
નમી નમી દુલાશથી કરું કપૂર આરતી. સં ૨૦૬
દેહરો.

આપ સુવશ કરજ્યા કરી, હે જગ તારક માત,
છે મમ ઉર વિશ્વાસ એ, સ્વાય મનો સાક્ષાત. ૨૦૭

બોલો માતા બાળ ને સહુ સમજવા વાન,	
જઈ વૈકુંઠે કામ શું, કોણુ કન્યકા જાત.	૨૦૮
આ જગમાં જગનાથની, માયા કરે વિહાર;	
વસ એણે સહુ વિશ્વનાં, વરતાવ્યાં નરનાર.	૨૧૬
માટે પૂરવ જન્મની, યાદી રહે ન વાત;	
એ કારણુ આરી નડ્યું, માફ કરો તે માત.	૨૧૦
મ્હેર કરી જનની મને, સહુ સમજવો પેર,	
સ્મરણુ માય સરવે હવે, જે બનિયું હરિ ઘેર.	૨૧૧
અરજ સુણી એ ઓઝાર્યાં વગતી વાણીમાંય,	
સમજી સધળો બેઠ ને, કર કન્યાની રહાય.	૨૧૨

શાહુલ વિહિડિત છંદ.

બોલી બંધ તણું અપાર નિરખી. સંકટને સાક્ષતું
 બોલે ઓથ મનુષ્ય કે અમરની, જેથીર ન કોઈ થતું;
 અંતે અંત દુખે વધુ કુષ બની વૈકુંઠ આવી ચડી.
 જોડી હાથ રમપતિ વિનવતી. બાળા રડે બાપડી. ૨૧૩
 હે વિશ્વેશં લવંશરે આ હરાનશે, અસાન આધીન છે.
 ડુંકા રાખી વિચાર સાર ગણીને જે ગર્વમાં સિન છે;
 ના જોશે કુળ ધર્મને મન મમી રીતે રહે ખાંતથી
 કન્યાના સુણીને વિલાપ કદિએ એ ખ્યાન દેતા નથી. ૨૧૪
 કન્યાને દુખ દે બનિ સુત જતાં વેડાય તે કેટલું,
 આપે કે અરજી મહી નવ ધરે ચિત્તે જરી જેટલું;
 ત્યારે ત્યાં સુખ આશ થી, જગપતિ જેવી રીતિ આદરી,
 તે સૌને શિખ દે સુરિત શિખવો, સ્તુતિ શુણી ત્રીહરી. ૨૧૫

ચાજખો ૧ લો

અરજ સાંભળોને જગરાય

શે આ સાતિમાં મુધારા થાય. ટેક.

૧ દેવનીર ઓથ. ૨ લવના અંશ, લવાણા. ૩ ગરકાવ.
 ૪ હમણાંજ કાણિયારીના લાડીયી લખાએ ૩ એક અરજી
 વારાહી મહાજનને મળી છે.

નાની ઉમરમાં સુત કે સુતાનાં, સમયથી સરવે થાય;
 ગુણ અવગુણનો ભાવ ન પુછે, જીએ ન જોડ જરાય. અરજી૦૧
 લારા લેવાને લક્ષણ છાડી. આનંદમાં ઉભરાય;
 બાળા બિચારીનું સુખ ના તાકે, ધનને કેળી પ્રાય. અરજી૦૨
 મા બાપ એ દરકાર ન રાખે, કન્યા દિવસ કેમ જાય,
 લાકડે માંકડું એવું લગાડે, માનાર હોય તેમ થાય. અરજી૦૩
 આ કળિયુગના રાજની અંદર, અધર્મિત કારજ થાય,
 એકે નિયમ નથી આવરદાનો, બાળક પણ મરિ જાય. અરજી૦૪
 જનમાત્ર જાય મરી જો કો કુવારો, સારે સંકટ બહુ થાય,
 કાણિયારી એથી કન્યા કેવાય છે, વીતે મને જગરાય. અરજી૦૫
 આખખો ૨ જો.

ક્યાં કે' કાણિયારી જન્મ વાત.

વીતે સંકટ જે જગતાત. ટેક.

મરણ કુવારા વરનું થવાથી, વેડે મુસીબત માત.
 સંતાન જોગી ઉમર થતાં પણ સમાઈની શી વાત. ક્યાં ૦ ૧
 લમ કરે તો કેવા પ્રકારે, ઉચાટ રે' દિનરાત;
 કુવો અવાડો કશું જીને ના, જ્યાં ત્યાં વરાવે તાત. ક્યાં ૦ ૨
 નિરૂદ્ધમિ નિર્ધન કે ધરડો, પામુ પતિ જો પછાત,
 દેખું ન જીંદગીમાં દિન સુખનો, જાણુ આશો જીલમાત ક્યાં ૦ ૩
 સોકના સાલમાં સપડાઈ જતાં, દડવું પડે દિનરાત
 મોટી માનીતી આળો ઝોઢાડી, ખુજ ખવરાવે લાત. ક્યાં ૦ ૪
 સંકટ સહેવાં પડે તે સધળાં, કેતાં તવાય જીવ તાત;
 અંતર જમી નથી અન્નપ્રયું, રોતાં વીતે છે રાત ક્યાં ૦ ૫
 આખખો ૩ જો.

જાતના રીત જમી રઘુરાય

સાંભળો દુઃખ જે વેડે કાય. ટેક.

મરતાં કુવારા વરને પછીથી, તેના પિતા કે માય;
 કાણિયારીથી બોલે નહીં કોઈ કુટુંબ સહિત સદાય જાત ૦ ૧

બાળા કુવારી રાખવા ઇચ્છે અમને એવું જણાય
 એવા હેતુથી બંધન બાંધ્યાં. યાતના ચાલે માય. યાત૦ ૨
 કાણિયારીને કોઈ વરે નહીં વરતાં ઇજત જાય;
 એવું છતાં પણ કોઈ વરે તો પરતાવા સરખું થાય. યાત૦ ૩
 પહેલા સંબંધનાં સર્ગા સનેહી, વેદો એથી વરતાય;
 જનમાં જાતા જોખમ લાગે, કોઈથી રૂજિયા થાય. યાત૦ ૪
 એથી અધિક છે દુઃખ હરિં અમને, જાણો તમે રઘુરાય;
 એવા રિવાજ સાવ બંધ પડે જો, તો સુખ અમને થાય યાત૦ ૫
 ક્ષત્રિતણો છે ધર્મ અનાદિ, તરિયા સામે નવ જાય;
 ગૌ બ્રાહ્મણ કે નારી જાતિનું, રક્ષણ એનાથી થાય. યાત૦ ૬
 આવા લુહાણના અધટિત ચાલે, ઉક્તું એથી જણાય;
 રક્ષણ થવાનું દોરે રહે છે, આ તો બક્ષણ થઈ જાય. યાત૦ ૭
 કેવી સાખીતી દેખો દેખારો. કન્યા દુબીને સદાય;
 કૃપા કરી હવે અમને ઉગારો, એ ચાલથી જગરાય. યાત૦ ૮

સંક્ષિપ્ત છંદ.

અરેર એ પ્રભુ અર્જ સાંભળો, તમ સુતા તણાં દુઃખને દળો;
 તમ તનુજના વંશમાં વસી, વિકટ ચાલ આ એક છે અસી. ૨૧૬
 પ્રભુ રિવાજ છે એમના બધા, તદપિ નિંદા છે ચાલ ૧૬૬;
 વળિ કહોર આ એસુમારિનો, દુખદ ચાલ છે કાણિયારિનો. ૨૧૭
 મધુ કદી પડે દુધના વિષે, અતિ કુવાશ તે મહર્થી દિશે;
 જન અહાયના એ વિગંધતા, અહિત કાર્તિને તેમ ચાલઆ. ૨૧૮
 નહિં ધરે ઉરે એ વિચારને, બહુજ દુઃખ દે સર્વદા અંને.
 સહન થાય ના એહ શ્રીહરી, વિકળના સદા ચિત્તને વરી. ૨૧૯
 જનમ આપિયો કેમ એવિષે બહુજ બાળકી દુઃખમાં દિશે;
 નજર ખોલિ એ ક્યાં જુએ જરી, ગતિ ખરાબ આ એમણેકરી
 કવણુ જન્મનાં પાપ આ નડે, દુખદ વાદળાં આવિ આથડે:
 કર થકી કરી શું તમે કરો, ગરિબ બાળકી દુઃખમાં ધરો ૨૨૧

દિલ દયા ધરો તાત આસમે, તમ વિના પછી ક્યાં જશું અમે;
કવણુ કાપશે દુઃખ રે હરી, ખચિત ઓથ છે આપની ખરી.

ઈન્દ્ર વિજય છંદ.

ન્યાય કરી હરી દુઃખ દળો કરિ સતવના સુણિ અર્જ અમારી
સુખ નથી સપને જગનાથક લાયક કામ કરો અશુકારી.
અર્જ ધરે નહીં એકનીએ ઉર કેમ શકે જન કોઈ હિંગારી
સત્ય વદું નિરખું લવવંશજ વાપરતા બહુ બેન્દરકારી. ૨૨૩
લાજ થકી ન વદાય અને અમ અંતર પીડ કહો કુણુ જાણે
લાજ તણુ અરણુ ઉચરું પણુ કોઈ કરે નવ એ પરમાણુ.
પૂર્ણુ પુકાર કરું રડતી પણુ કોઈ તણા નથી કાન ઠકાણુ.
ધિક્ક મતિ લવવંશની શ્રીહરિ પીડ ન પારકી અંતર આણુ. ૨૨૪
મહાજનની મહતા અતિશે પણુ હાસ ન આગળના સમ ધારું
આણુ રિવાજ નહિ બદલે હૃદિ તો મમ અંતર કે વિધી ડારું
ડાણુ કરે અમ વાર હવે લવવંશ ન કોઈ સુધારક ધારું
હાય હવે મુજને બનિયું જગજીવન આ જગ જીવન ખારું. ૨૨૫
આ તનને અકળાવિ નડે અણુબોલી રૂપી દુઃખ દાયક નારું
દૈધ ન કોઈ સુધારક રૂપી મળે હરવા હરિ દર્દ અમારું
પિંડ જણાય સમું પણુ અંદર પીડ નડે કુંજ પાસ પુકારું.
હાય હવે મુજને બનિયું જગજીવન આ જગ જીવન ખારું. ૨૨૬
શું કરું શ્રીહરિ હું જગમાં રહિ દુઃખ મટાડી શકે કુંજુ મારું
આતમ ધાનિ તણા અધથી ડરિ પાગા નહીં મુજ પેટ હું મારું
બેશુદ્ધ રોષ હમેશ બનું વળિ શુદ્ધિ મળે મનમાંહિ વિચારું.
હાય હવે મુજને બનિયું જગજીવન આ જગજીવન ખારું. ૨૨૭
રે જગનાથક લાયક બિર્દ વિચાર કરી હરજો દુઃખ મારું.
કે હરજો જીવ આ તનથી અથરા બકશો દુઃખ સિંધુ ઉતારું;
છે નિશવાસ મને હંરિ એથી નજીક રહી નમિ અર્જ ઉચારું.
હાય હવે મુજને બનિયું, જગજીવન આ જગ જીવન ખારું. ૨૨૮

દોહરો.

એતું વદી રડી પડી, મુર્છિત પ્રભુની પાસ.
પ્રભુ તેને સાવધ કરી, બોલ્યા બની ઉદાસ.

૨૨૬ .

ઈંદ્રવિજય છંદ

સાંભળ બાળકિ વાક્ય હવે. નથી હું સુરતા જરી બુદ્ધિ ગયેલો.
છે મુજને સહુ માલમ એ મમ સુત સુવંશ બન્યો સહુધેલો;
તુચ્છ રિવાજથી કોપ કરી મમ સેવક સંકટ નામ ગયેલો.
તેથી નહિં સમજ્યા જરિ એ પશુ શુદ્ધ ઉપાય કરીશ હું બહેલો. ૨૩૦

દોહરા.

ધર ધીરજ તું બાળકી, મુકીશ મારો ઠાસ.

વિનય કરી સમજવશે. એ જઈ જગમાં ખાશ. ૨૩૧

એ અવસરની આગળે, જગકર્તાની પાસ;

જઈ આવી તું જગતમાં બેઠો હતો હુલાસ. ૨૩૨

આ સંધ્યું તેં સાંભળ્યું, તરત તવાયું ઉર:

ચિત રંજન ચિત ઝોળખી, કીધો હુકમ હજુર. ૨૩૩

સુત તું જ સૃષ્ટિ વિષે, કર અબજાનું કામ;

આ કન્યાની અરજથી, મુજને નથી વિરામ. ૨૩૪

એમ સુણી તું આચર્યો, જોડી બન્ને હાથ;

શક્તિ આપો સર્વથા, રતેહ ધરી હે નાથ. ૨૩૫

હઠ કરશે ત્યાં સૌ મળી, ત્યાં શું હૂંથી થાય;

ઉલટો ૩૨ છે અંતરે, ન્યાય રીતે જગરાય. ૨૩૬

પાદપાનાં મયંવાતઃ પદ્માનાં શિશિરો મયમ્ ॥

પર્વતાનાં મયં વજ્રઃ સાધુનાં વુર્જનો મયમ્ ॥ ૨૩૭ ॥

દોહરા.

મલ્ય ઉચારી શ્રીહરી, બોલ્યા મુજ સંવાત;

હે દેવી તું જ હવે, મમ સુત કર પ્રખ્યાત. ૨૩૮

વસજે જઈ રસના વિષે, ઇષ્ટ દેવિ થઈ આપ;

વિકટ વખતમાં બાળ આ, પામે નહિ પરિતાપ. ૨૩૯

એમ કહી આપી રાજ, તું આવ્યો સંસાર; ૨૪૦
 હું જીમે વસિ તોય તે, મેલી વાત વિચાર.
 હું કમકાના ડર થકી, ચેતાતું છું આજ;
 ઊક ઊક ઉતાવળો, કર્તું તારું કાજ. ૨૪૧
 સમજા વખતે સ્થાય છું, મળશે ત્રેષ પ્રસંગ;
 જશ મળતાં જગમાં વળી, હિમંગ વધશે અંગ. ૨૪૨
 તિરસ્કારથી તું કદી, કરીશ નહિં તલહાર;
 ક્રોધ કરીશ ન રોશથી, છે અવળો સંસાર. ૨૪૩
 કડવી દવા ખવાય ના, મીઠું ઝેર ખવાય;
 એવી ટેવ દિશે બધે, ચાલે એમ સદાય. ૨૪૪
 પશુ મહેનતનું ફળ નથી, જનાર તારું લેણ;
 ધીરજ રાખી બોલજે, નમી અરજ ઉપદેશ. ૨૪૫
 એમ કહી અદ્ભુત થઈ, જગજનની તે વાર;
 હું જાગ્યો નિદ્રા થકી પ્રગટયા પ્રૌઢ વિચાર. ૨૪૬
 એજ વિચારે આટલી, નમ્ર અરજ કરી આજ;
 મ્હેર કરી નરતા તજ, સારા ધડો રિવાજ. ૨૪૭
 અષ્ટપદી ચોથી.

પિયુને શોધવા ચાલી—એ રાહ.

આડા શાસ્ત્રથી ચાલી નહર થઈ કાં દયા છોડો;
 કાં દયા છોડો નિહર થઈ ધર્મ કાં તોડો. નહર૦ ટેક
 ડોળતાં ડા'પણુ ધણું મુખ, બેઠ શા બાપો;
 ઠકરાત છે એ ઠાલિ દિલ પણુ ક્યાં દયા રાખો. નહર૦ ૧
 આપી કદી દુકડો બિખારી, માગતા રાખો;
 ના એ દયા સાચી ગણો, પણુ પાપ એ દાખો. નહર૦ ૨
 આથ દઈ ઉજત કરો તો, તે દયા માનું;
 છે ધર્મનું મુળ તો દયા, પણુ નામ તે આનું. નહર૦ ૩
 શરણુ રાખી દુઃખિત એને, પીડવા નાચો;
 નિશ્વાસથી ધિક્કાર દે, પણુ ત્રાપ એ સાચો. નહર૦ ૪

આશ્રયી સુખ ભોગવી જો, શાંત મન પામે;
 આશીશ એ સુખદા સદા, પશુ સ્વર્ગના ધામે. નંદર૦ ૫
 રાજ આશિશ હૃદયની સૌ, દયો સુખે આવી;
 'કલ્યાણ' કે મિથ્યા સુખે પશુ તે ગયાં ફાવી. નંદર૦ ૬
 પુત્રિ થઈ જે શરણુ આવી, લાડકી લેખો;
 મિથ્યાપવાદે પીડતાં, પશુ કાં નહીં દેખો. નંદર ૭
 એ ગુન્હો જનરત્ન પ્રસુતો, જે કરે જાણી;
 દુઃખ ભોગવી નરકે વસે, પશુ પ્રાગ તે પ્રાણી. નંદર૦ ૮
 દોહરો.

લવવંશી બોલ્યો સુણી, છે અમને સંદેહ;
 ખીના બને જે સ્વપ્નમાં, સાચી ન હોય તેહ. ૨૧૮
 પશુ હમણાં અમ આગળે, બોલ્યો વઢને વાણ;
 "કાણિયારીનો ચાલ આ જરી ન જુનો જાણુ." ૨૪૬
 તો તું કે ક્યારે થયો, શા માટે એ ચાલ;
 કયમ ત્યારે સારો હતો, નમજો શાને હાલ. ૨૫૦
 એ તું જો સમજાવ તો, સઘળી સાચી વાત;
 સ્વપ્ન યથારથ માનીએ, ગણીએ સાચો જાત. ૨૫૧
 એ બહાલી વાણી સુણી, સમરી શારદ માત;
 પૂર્વ કથા વિસ્તારવા વળતી બોલ્યો વાત; ૨૫૨
 મિરા માતુને સ્વપ્નમાં, મેં પુછેલું એહ;
 સકળ સુણો આખ્યાન એ, જાય સર્વ સંદેહ. ૨૫૩

કવિત્ત.

સઘવાએ ચાલવું શી રીતે બોધ એજ અને,
 વિવવા પ્રબોધ તેમ નજરે નિહાળ્યો છે;
 બ્રહ્મનાદ પુરાણના ત્રીશમા અધ્યાય ત્રિષે,
 શાસ્ત્ર કરનારે સહુ સમજીને આલ્યો છે,
 જોજોરે પુરાણ રમૃતિ ન્યાય કથા આદિકમાં;
 આપણા રિવાજના સુબોધને સંભાળ્યો છે ?

કાણિયારી શબ્દ બીજી જ્ઞાતિમાં જન્માતો નથી,
એથી ખરી ખાતરી આ નવો ચાલ ચાલ્યો છે. ૨૫૪
હાહુરા.

આવરદાનો આંકડો, સરખો સૌના કાજ;
સતયુગથી નિર્મિત હતો, જાણે સકળ સમાજ. ૨૫૫
કળિયુગના સંબંધ લગિ, એમજ ચાલ્યો ન્યાય;
તાત પ્રથમ સુત નામરે, જ્યમ આવ્યું ત્યમ જાય. ૨૫૬
કૃષ્ણ રૂપ કરતાર થઈ, લીલા કરી અપાર;
હોઠ લાખથી અધિક^૧ સુત, પ્રગટાવ્યા સંસાર. ૨૫૭
જાદવકુંજ જાડું થયું, એ હિર આણી વાત;
રૂપી શ્રાપ નિર્મિત કર્યો, જાદવને જન્મતાત. ૨૫૮
પ્રભાશમાં પ્રગટાવિયો, કલહ ચવા કુળનાશ;
આપ મતે અવની પડ્યા, સરવે બની વિનાશ. ૨૫૯
પાછળ કૃષ્ણ સ્વધામમાં, પ્હોઝ્યા પૂરણ કામ:
તેજ દિવસ કમ તુટિયો બનવા લાગ્યું આમ. ૨૬૦
એમજ સતયુગથી હતો, પ્રજાવરનો ચાલ;
એ પણ એ અરસા વિષે, બની ગયો બેહાલ. ૨૬૧
નર નારીની જોડનું કઠિણ અતી જે કામ;
તે વહે વ્હોર્યું અને, સગંધ પાડ્યું નામ. ૨૬૨
એમ વળી આગળ જતાં, પ્રગટી રીત નવીન;
સંતતિનાં જયપણ થકી, સગપણ કરે પ્રવીણ. ૨૬૩
તેમ થયું વિક્રમ તૂણા, શકમાં શ્રાવણ માસ;
પંદરસો પાંસઠ વિષે, અધિક ધરી હિર આશ. ૨૬૪
હતો એક રંધુવંશમાં, સમજી નર ખેંગાર;
તેણે કર્યું તનુજનું, શુભ સગપણ તે વાર. ૨૬૫
પાંચ વરસની બાળકી, સાન વરસનો સુત;
ઉચ્છવ કીધા આંગણે, બહાલ ધરી અદ્ભૂત. ૨૬૬

૧. દરેક સ્ત્રીને દસ દશના હિસાબે ૧૬૧૦૮ રાણીઓના
૧,૬૧,૦૮૦ માં.

પણ અકળિત ઇશ્વર કળા, કાષ્ઠથી કેમ કળાય;
 રે' મનની મનમાં અને, હરી કરે તે થાય. ૨૩૭
 તેમ થવાનું આ સમે, રોપાયું શ્રી એક;
 અણુસકથી આવી અડ્યું, કૌતુક કપરું છેક. ૨૩૮
 મહિરા છંદ.

પુત્રને લાગુ થયો ક્ષય રોગ ઉપાય યથારથ ના કરિયા,
 આવી ઇકાંતર સાલ મહા સુદ આઠમ સૌ દુઃખમાં ધારિયા,
 રોગથી ભોગ મળ્યા ભવમાં સુત પ્રાણુ જતાં સધળા ડરિયા.
 પુત્ર વિયોગ રૂપી વહની વકરી હિરમાં ભડકા ભરિયા. ૨૩૯
 દોહરા.

સમજી પણ સંકટ વિષે, બને બાવરો આપ;
 ધીરજ ધરથી ના રહે, પ્રગટ થએ પરિતાપ. ૨૪૦
 છે જગતી એ રીત કે, જે નવીન શુભ થાય;
 તે દેખી રગરગ વિષે, અધિક હર્ષ ઉભરાય. ૨૪૧
 યુરં કામ બને કદા, એમજ પેલી વાર;
 ચિંતા ચીરે કાળજી, સૌ જાણે સંમાર. ૨૪૨
 પણ પાછળ ખીજે બધે, જ્યારે દેખે એમ;
 ક્ષાંત બને એ શાયના, ચિત્ત બને સ્થિર તેમ. ૨૪૩
 તેમ મર્યું ખેંગારને, ઉપજ્યો હિર વૈરાગ;
 નાહાતું નિશ્ચય કરી, ભેવા લાગ્યો લાગ. ૨૪૪
 મહિરા છંદ.

આ મુજ પુત્રનું ભૂષણ છે મન એ નિરખાય નહિં નજરે,
 આ મુજ બાળકનો શુભ વીર, અરે લધુ ખેન હવે તજરે;
 ધિક્ક કુટુંબ પડે નજરે, સુતને જણનારિથી હિર જરે,
 હિં નથી જગમાં જરિકામ, અરે જગનાયકને લજરે. ૨૪૫
 દોહરા.

આપ આપના અંતરે, નાહાતું નિરધાર;
 કીધું સુતના શોકથી, જે ધરનાં નરનાર. ૨૪૬
 તે સરવસ જાણી ગયાં; જ્ઞાનિ જન સૌ વાત;

હાંદાકાર થયો બધે. આ દેખી ઉત્પાત. ૨૭૭
 એ અવસરમાં વન જવા નાંઠો નર ખેંગાર;
 દાઝ્યા ઉપર કામ સમ. શોચ કરે નર નાર. ૨૭૮
 ઇન્દ્રવિજય છંદ.

તેજ સમે શિવનો ગણ્ય એક હતો અવનીપર માનવ રૂપે,
 આપ વિચાર કર્યો નિજ અંતર રે કયમ ધાર્યું હશે ભવ ભૂપે;
 સૃષ્ટિ પ્રવાહ બધો ધટશે. જનશે સંધળા જન સાધુ સ્વરૂપે,
 આમ થશે ઉત્પાત કદી પછી માનવ તો મરશે પડી કુપે.
 દોહરા.

કામ જવાડ્યો શંકરે, તેનો થશે વિનાશ;
 એ કારણથી આજ હું, કાર્ષ્ક કરું પ્રયાશ. ૨૮૦
 સાંમ દામ ભય બેદથી, બોધી રાખું સાંત;
 એમ ચઢી ખેંગારથી, જઇ કીધી એકાંત. ૨૮૧
 શાદુલ વિકિડિત છંદ.

આપ્યો બોધ બહુ બહો સમજથી એકાંત ખેંગારને,
 ટાળ્યો તેમ ઉરે થકી સરવના વેરાગ્ય વિચારને;
 શાંતિ સાં પ્રગટાવિને શિવ ગણે દેલાસ વાસો કર્યો.
 દેખી બાળકિને પછી બનિ ગયો, સૌ સાથ શોચે બર્થો ૨૮૨
 આપ્યો તો પ્રતિબોધ જે શિવગણે, ના તે ખર્યો ઉરથી,
 પામ્યા ને પરિતાપ એ જન અધા દેખી સુતા દૂરથી;
 કાપ્યા ના પણ શોચથી દુઃખ ધર્યું તેથી થયું એ નકી,
 આવે છે તનુ યાદ તો નજરથી, ના દેખશું બાળકી. ૨૮૩
 દોહરા.

શિવગણ્ય ભૂતજ હોત તો, સમજવત સૌ રીત;
 પણ પાછળ આવું થયે, વાત બની વિપરીત. ૨૮૪
 તેથી તે શું બોલવું. બંધ રહું તે વાર;
 વળતી તેના વાદથી વરસાં સૌ નર નાર ૨૮૫
 ધરનાં પણ બોલે નહીં. દેખે લાગે દાજ;
 વળી એમ બીજે થતાં, બનિયો એજ રિવાજ. ૨૮૬
 પણ પાછળથી આમ આ વકરી થયો અપાર;

કાંળ મૂળ નાખ્યાં બહુ, કર્યો કેર દુઃખકાર. ૨૮૭
 શિવ ગણ એ શિવ લોકનો પોત્યો શંકર ધામ;
 કોણ હવે આવી અહીં, બોધે લોક તમામ. ૨૮૮
 વાડ વિના સધળે ફરી, ચાલ રૂપી વિષ વેલ;
 અરેરાટ નહિં હર વિષે, મનમા રાખે મેલ. ૨૮૯
 વઢવાનું બહાણું ગણી, વેઠો પાડ્યું નામ;
 વિણ દરકારે દુઃખ દંધી, છુડી બાળા આમ. ૨૯૦
 માટે એ મસ્તાનને, દૂર કરો દષ્ટ ડામ;
 લ્યો આશિશ અગા તણી, છે અરજ મુજ આમ. ૨૯૧
 એમ સુણી મુખ ઓચર્યા, વઢ વડીલો એમ;
 છે દુઃખદાયક ચાલ પણ, માય દૂર એ કેમ. ૨૯૨
 એક ઉપાય ન અંતરે, આવે અમને યાદ;
 કાંઈક શોધ ઉપાય તું, સ્વચ્છ સહીત મરજદ. ૨૯૩
 આમ હકમ શુંણિ ઓચર્યા, સાબળળે મમ વીર:
 બે ઉપાય એના બલા, બોલું રાખી ધીર. ૨૯૪
 મદિરા છંદ.

એક ઉપાય તો એજ દિશે હર, જે ધર પુત્ર સંખંધ હતો,
 તેજ ધરે નિજ સંતતિ અન્ય; વરાવિ કરો સુલ પ્રેમ છનો,
 બાળકિથી નહિં દેશ ધરોજરિ, રોકિ રહે વળિ કલેશ થતો,
 નીરખશે દુઃખદાયક ચાલ જરૂરપણે કરિ દૂર જતો. ૨૯૫
 ધેન્દ્રવિજય છંદ.

અન્ય ઉપાય વડું વઢને વળિ, હજિ નિહાળી ખરેખર કુંણી
 બાળકિ જે હતી પુત્ર તણે હિન તે ન કરો દુરભાગિણી પુંણી
 અંતરનું તમ હોય સચું ધર તેહ તણે હિત લેવી સહુંણી.
 એજ ઉપાય દિશે અતિ ઉત્તમ દુધ રહેજ રહે વળિ દુણી. ૨૯૬
 બોલતું તેથી પડે ન નિશંક રહે મરજદિ જરૂર સહુંણી,
 પંથરનો અપરાધ ન થાય ન બાધ ગણાય, ગણાય ન પુંણી;
 નિર્દય તેમ સધ ન નડાય, વધે અતિ પ્રેમ રહે મનિ કુંણી,
 એજ ઉપાય દિશે અતિ ઉત્તમ, દુધ રહેજ રહે વળિ દુણી. ૨૯૭

હોહરો.

ભાતી બાલ્યા સર્વ તે, વાત અટપટી એક,
દોણ પહેલ એવી કરે, તોડી નાખી ટેક. ૨૬૮

કવિ વાક્ય દંદ્રવિજય છંદ.

એક ખીજની રિતે વરતે પણ તેક ઉપાય બતાવું હું એનો,
યાદિ કરો વિષુ લમ થએલ ગયો મુજરી જમથી તનુ જેનો;
તે સપળા સમજવી અહીંજ સંબંધ કરાય સુ બાળકો તેનો,
પાછળથી કરતાં લમ તો મમરીર કહો અટકે જીવસેનો ? ૨૬૯
હોહરો.

દર વરસેં દીવાળીએ, દ્રષ્ટી કરવી એક;
જો ન તજે કો ચાલનો, તેને કહી વિવેક. ૩૦૦

મેં કાધું તેની રીતે, કરાવવા સંબંધ;
પૂરણ પચીથ વરસમાં, ચાલ થશે તો બંધ. ૩૦૧

એ વેઠો બેસી જશે, થાશે શુદ્ધ રિવાજ;
માટે પ્યારા પ્રેમથી, એમજ દરવું આજ. ૩૦૨

મદિરા છંદ.

કેક વઘા સુખથી સુખદાયક આપી સલાહ ભલેં અમને,
અન્ય વઘા વઘને હિયરી નથિ અંતરતાન જરી તમને;
પીડ વિના ધર કામ તજી બહુ ચોવટમાં નથિ લાભ અને,
કેં જમને માથ કાટિ પ્રકારથી પીડ સુતા તણિ જેમનને. ૩૦૩

હોહરો.

કામ તજી ધરવું બહુ, તે કરશે પગ દોડ;
છે કારણ અમને કયું. માટે બકવું છોડ. ૩૦૪

એ અકાંટ વાણી સુંણી, મનમાં ઠરી વિચાર;
સમરી શારદ માતને, સુખથી કર્યો હિયાર. ૩૦૫

દંદ્રવિજય છંદ.

શું નથિ આપ સુતા સુતને શિર બાળવશે ત્રિક માત થવાની ?
આજ નથી તમને દુઃખ એ પણ વાત નથી જરિ વ્યથેં જવાની;
પાંચ પચી પણ પેદિ થએ જ.રિ ખાતરી દુઃખ હોરે ભરવાની,
પિંડ ન. જળવશે પછીની દરકાર પડે નહિં કેમ દવાની. ૩૦૬
જો તમ પુત્રિ નહિં પણ પુત્રની પુત્રિ તણે પતિ દે જમમારી,

તેમ પછી પણ પુત્રિ દુભાઈ દુખી બનશે કહિ સંતતિ સારી;
તે તમને દુઃખ કેમ નહીં ઉચરેા મમ વીર સુરીત વિચારી,
સંતતિના હિતકાજ રિવાજ સુધા કરજો ઉર અર્જ ઉતારો. ૩૦૭
દેહુરા.

સંતતિના સુખ કારણે, ધન સંચે જ્યમ સર્વઃ
તેમ રિવાજ સુધારજો, મુકી મનનો ગર્વ. ૩૦૮
જાતિ સુધારા કારણે, જય ધડી બે ચારઃ
અર્થ ગુનરી એ નથી તે ધડી ધન્ય ઉચાર ૩૦૯
માટે મમ અરજ સુચી, સમરી શ્રી રઘુવીર;
દુખ હળવા કન્યા તણું, તુરત કરો તદ્દખીર ૩૧૦
મહાજનના મન સા' ગમ્યું, દીધાં સાત સંગધઃ
મોટાની મોટાઈથી, કુચાલ પામ્યો બંધ. ૩૧૧
મહાજની કરણા ચતાં, શું ન સાંપડે કાઈ;
સાત લગ્નની સહુ સ્થળે, પ્રસરી હર્ષ વધાઈ ૩૧૨
હળી મળી હર્ષે બધા, હકતાં ઉચર્યા આમ;
બલે, હોય તો કહાવજે, કહિ અમ સરખું કામ ૩૧૩
હું બોલ્યો ત્યારે નમી, જે જે નજર રિવાજ;
મેં સંવળા સંક્ષેપમાં આગળ કીધા આજ. ૩૧૪
એમજ અરજ કરીશ હું, આગ્રે પ્રસંગ આન;
દયા રાખશો આજની બૂલી જશો ન બાન. ૩૧૫
વક વચન સુણિ રીશ કે, ના ધરશો ઉરમાંય;
અદ્ય મતિ છું તોય પણ, ગણી આપની બાંય. ૩૧૬

અંતર લાપિકા-કવિતિ.

પરીક્ષક રૂપે રે વિચારજો આ શબ્દ મારા,
ખરા હિતકારી હોય એને ઉર આણુજો.
જેને ગણો ખોટા તે તો આણુશો ના અંતરમાં
શુદ્ધિ હજી રાખી તંત ફેગટ ના તાણુજો
રાખો સારા ડોઝ સહુ ખાનપાન આદિકના
પ્રાજણની આસ પુરી પ્રેમથી પિછાણુજો.

આજે હું વિનંતી જીને એટલી ઉચાડું સારી
મારી અર્જ માની સુખી સૌને કરી જાણીને. ૩૧૭

દોહરો

વળી જ્ઞાતિ જન સૌ વધા અરજ તારીથી આમ;
કાણિયારી સખ સાધવા, સંમત થયા તમામ. ૩૧૮

લુહાણા ભાઈએ પ્રત્યે વિજ્ઞાપિત.

આ કસ્પિત સંવાદથી, વાણી જ્ઞાતિ વીર;
યોગ્ય ઉપાય કરો હવે, સુખ દુઃખ સહી શરીર. ૩૧૯

રાગ-શ્ચત્રિકલંકને।

ઉઠો ઉઠો આ વીર તમામ, ધંધો તો બારે માસ હશે,
કરો જ્ઞાતિ સુધારાનું કામ, ધંધો તો બારે માસ હશે. ૧

ચારે વાટેથી જાય છે સાજ, ધંધો તો

અરે આંખ હુલાડોને આજ, ધંધો તો ૨

પિડા પામે છે બાળકી જન; ધંધો તો

કરો સત્વર રક્ષણ જાત. ધંધો તો ૩

સાને લજવો છે ક્ષત્રિનું નામ ધંધો તો

કેમ સુઝે છે આપને કામ ધંધો તો ૪

લવ નામને લાગશે એમ. ધંધો તો

કયમ માર ચહીએ ગેળ ધંધો તો ૫

તુરંત જાતિમાં જમતું કેમ ધંધો તો

અરે આચાર ખોયો એમ. ધંધો તો ૬

બાપે જ્ઞાતિ વિષે કંકાસ ધંધો તો

જેથી જાય છે સુખની આશ. ધંધો તો ૭

પુટે જ્ઞાતિનું બંધન સાવ ધંધો તો

ખેટો ખાસ દિશે એ સ્વભાવ ધંધો તો ૮

જીએ અજાણ્યા કણ્ઠીની જાત ધંધો તો

સાહે અવળો તો કાય બેહાલ ધંધો તો ૯

રાખે જ્ઞાતિનું બંધન એમ.	ધંધો તો૦
અરે ઉદ્ધત બનીયે કેમ ?	ધંધો તો૦ ૧૦
નથી વિવેકી ધર્મની રીત	ધંધો તો૦
અરે એ ક્યમ ન.વે ચિત્ત.	ધંધો તો૦ ૧૧
દિશે ગોરોમાં ઝાણું જ્ઞાન	ધંધો તો૦
દિશે ખાલી ઉરે અભિમાન.	ધંધો તો૦ ૧૨
નથી રાખતા કાળજી કાંય.	ધંધો તો૦
એક પક્ષે જુગ સમ જાય.	ધંધો તો૦ ૧૩
કુરુક્ષેત્રનું આ નથી ધામ.	ધંધો તો૦
નથી બાલા બંદુકાનું કામ.	ધંધો તો૦ ૧૪
આતો આપણા ટેકની વાત.	ધંધો તો૦
ત્યારે શાને પડીએ પછાત.	ધંધો તો૦ ૧૫
નથી ધરતા ક્યમ દરકાર.	ધંધો તો૦
સુંણી પામરના પોદાર.	ધંધો તો૦ ૧૬
ધરો નમ્ર અરજ આ ઝિર.	ધંધો તો૦
બેળો પ્રાગજી માની જરૂર.	ધંધો તો૦ ૧૭

માલિનિ છંદ.

૧ ૬ ૬ ૧ ૧૬૫૧
 શશિ સર નવ જૂમિ વર્ષના ચૈત્ર માસે
 સુદિ પ્રતિપદ બુધે, પાર પામ્યો પ્રયાસે
 સહુ મમ અરજી આ, વાંચી બાળા ઉમારો
 દુખદ સહજ ચાલો, જ્ઞાતિ બંધુ સુધારો. ૩૨૦

ઇંદ્ર વિજય છંદ.

આ મુજ વાક્ય ગણી અરજી ધરશે વિર સર્વ ઉરે વરતિમાં
 આ હૃદયે અવગુણ હશે બહુ ફેર હશેજ પ્રયાગ મતિમાં.
 આપ સમર્થ દિશે લવવંશજ હું તૃણ તુલ્ય કશી ગણતિમાં
 અંતર ધારી દયા, સુણી અર્જ, સુતા ધરસો સર્વે સુગતિમાં ૩૨૧

સમ્પાત

ખત્રીસીની બોલબાલા.

અથવા

રેત પીલતાં તો તેણ ન મળે.

વસંત તિલકા છંદ.

રે સુગ બન્ધુ વિનતિ મમ^૧ કર્ણર ધારો,
 જનના અધોગતિ બધી હૃદયે ઉતારો;
 બાશે હિતાવહ મહો સરવસ્વ ચેતી,
 પામો ન તેમ મમ બન્ધુ પિલાય રેતી. ૧
 શું શોધિ દુર્ગુણ કહું મુખ આવિયાવિ
 નિત્યે નડે તદપિ સાહિ^૨ રજા નિજાવી;
 શું જણુતા નથી હમેશ મતી ફળેતી, પામો ન તેણ^૩ ફૂ
 ચારે દિશાથી સુધરો સુધરો સુણાએ,
 કેવી રીતે સુધરવું શુદ્ધ ના જણાએ;
 જુદી જુદી રૂચિ નથી જરિ સાંતિ દેતી, પામો ન તેણ^૩ ૩
 કા'તો કહે વ્યસનને વળગી રહેાને,
 આ કાદિ મિસ્કુટ કુટી^૪ ઉદરે^૫ બરોને;
 ગુચ્છિ ધરે શિર ખરે સુધર્યા અથેતી^૬ પામો ન તેણ^૪ ૪
 હુકો પુ'કે અદિણુ ભાંગ ખીડી પીએ જે,
 ગાંજ તણા વ્યસનીઓ સુધર્યા ગણે તે;
 ધર્મે સ્વઉત્તરિ નિતિ ન લહે રજેતી^૭ પામો ન તેણ^૫ ૫
 સોફો લડાવિ ગુણુવાન ગણાય ફૂલી
 કંકાસ ખાસ કરતા દુઃખને કણુલી;
 મિથ્યાભિમાની વધુ ફેશનની ફળેતી, પામો ન તેણ^૬ ૬

૧ મારી ૨ કાને ૩ પકડી, ઝાલી ૪ ખંડી ખંડીને,
 બાવતું અને ન લાવતું પણ પ પેટમાં ૬ આદિથી અંત
 લગી સંપૂર્ણ પુરેપુરા. ૭ રજ જેટલી થોડીક પણ

ઉલ્લોગ યોગ તથા આળસ અંગ રાખી.
 સાંખ્યો^૧ પરાધિન દશા કુઃખ સ્વાદ આખી;
 ચેતી શ્લેષા ન શિર ઝુકી જાણાય હેતી^૨ પામો ન તેલ૦ ૭
 દેશીકળા તથા વિદેશી ગ્રહી જરૂરી^૩
 ખાલી થયા નિધિ^૪ ન આંખ ખુલી અધૂરી^૫
 સાહ્યા અરે અજગરે નથી સાવચેતી, પામો ન તેલ૦ ૮
 ખોટાં સુખો મન ચઢી જન બોળવાયાં,
 જાણે સુખે મગજને હરણો તણાયાં;
 લાચાર આ નિરખી હિંદ નવી^૬ અચેતી, પામો ન તેલ૦ ૯
 કંકાસમાં ફકક ફાસ હમેશ રે' છે,
 આચારમાં વિષુ વિચાર ગતી ધરે છે;
 લાચારી ધારિ મન રે' ફરીથી ન ચેતી પામો ન તેલ૦ ૧૦
 ધારે કંધક^૭ જન ધોરણુ^૮ ધ્યાન રાખી,
 પત્રે લખી સહી કરે ન પળે કદાપિ;
 શું આપશે ખીજ વિના ફળ લેશ ખેતી, પામો ન તેલ૦ ૧૧
 વિદ્યા બધ્યે સુધરશે શિશુ^૯ સર્વ^{૧૦} કે' છે.
 સુધારવા શિશુ નહિં હૃદયે ધરે છે;
 ખાખી ગુલામિ યુત ગાન નિશાળ હેતી, પામો ન તેલ૦ ૧૨
 હાટેલ દ્રવ્ય ધરમાંનું જરી ન જોતા,
 કુક્ષેત્રમાં ખણિ ખણી^{૧૧} અતિ યતન^{૧૨} જોતા;
 આવી પ્રથા^{૧૩} પ્રતિદિને^{૧૪} જન પ્રાણુ લેતી, પામો ન તેલ૦ ૧૩

૧ સહન કરોછો ૨ તલવાર. ૩ જોઈતી વસ્તુઓ પરદેશી
 ખરીદીને ૪ બંડાર, ખજાના. ૫ અર્ધિ ખુલ્યા છતાં પણ
 ૬ નવા પ્રકારની ૭ કેટલાક. ૮ નિયમો બાધે. ૯ બાળક
 ૧૦ જોઈજોઈને ૧૧ મહેનત ૧૨ રિતી, રિવાજ ૧૩ દરેક
 દિવસે, હમેશાં.

શું આર્યમાં નિરખી આર્યગિરા^{૧૧} જરાએ,
 ક્યાં વેદ મંત્ર વિધિથી કદિ સંભળાએ;
 આ પાણ્ડિની^૨ ઉપર પાણ્ડિ નખાય નેતી,^૩ પામો ન તેલ^૦ ૧૪ .
 પામ્યા મનુઃ^૪ રવિચંદ્રી મુનિ^૫ યાજ્ઞક્ય,
 તે શીખવા રવિતનુજ^૫ બધા અચક્ય;
 હા બાપની મિલકતે નથી હ.થ રે'તી, પામો ન તેલ^૦ ૧૫
 એ બાપની મુડી^૬ કટાઈ ધરી સમસ્ત,
 શુદ્ધિ બણી સદળ બન્ધુની એથી અસ્ત;^૭
 બણે તથાપિ જરિ ના દદતા રહેતી, પામો ન તેલ^૦ ૧૬
 આ બાપણે હક^૮ હવે સહુ જાય ચાલ્યો,
 વિદ્યાન^૯ જ્ઞાન વિશ્વ સ્વાર્થ સહુ પ્રજાલ્યો;
 રે' આપણી સહુ પ્રજા અજ અજ કેતી, પામો ન તેલ^૦ ૧૭
 ગીતા ભણે, અરમને વિશ્વ અર્થ^{૧૦} બણે,
 મોઢા પટે^{૧૧} નિલ પ્રતે શુકના^{૧૨} પ્રમાણે;
 ધારી મનુષ્ય તનુ^{૧૩} પશ્ચિ થયા અચેતી,^{૧૪} પામો ન તેલ^૦ ૧૮
 આવા તથાપિ પઢિયા^{૧૫} ન વિશેષ દેખું,
 રે રે જન્મે અબણુ બન્ધુ અપાર ભેખું;
 હાજું દિલે દિલ ન વાત સ્વચાત^{૧૬} લેતી, પામો ન તેલ^૦ ૧૯

૧ આર્ય લોકોની ભાષા, ગિર્વાણુવાણી, દેવભાષા ૨ પાણ્ડિ-
 મુનિનું કરેલ બ્યાકરણ, અષ્ટાધ્યાયી. ૩ હલ વિના.
 ૪ મનુર્વેદ ૫ સૂર્યવંશી, લુહાણા, બલસૂત્રી. ૬ વિદ્યારૂપી
 બાપનું ધન ૭ હલકી ૮ વેદ વિદ્યા બણવાનો અધિકાર ૯ વે-
 દાંતજ્ઞાન ૧૦ અર્થ બણવાની જરૂર નથી. ૧૧ પાકરે ૧૨ પાપટના
 ૧૩ સરીર ૧૪ અજ્ઞાન ૧૫ બાપ્યા ૧૬ દરેક પોતપોતાની જાતો.

ત્રિવર્ણી વાણિ હિત શું વધતું^૧ કહેવું
 કાળાક્ષરો કુટિ ધરેલ કુટુંબ એવું;
 દેતાં પ્રબોધ સુણિ વાત જણાય બહેતી, પામે ન તેલ^૨ ૨૦
 સ્થાપો ગુરુકુળ^૩ હવે અરજ સ્વિકારી,
 સૌ આર્ષ^૪ અંધ^૫ સિખવા દિલ ખંત ધારી;
 સંપૂર્ણ^૬ જ્ઞાતિ કરી કેડ^૭ ઉડે અગેતી,^૮ પામે ન તેલ^૯ ૨૧
 પાળે કંઈક પશુ પક્ષિ જિવાત જતી,
 મેલી મનુષ્ય ધિક્ પંગતિઓ રિખાતી;
 અત્તમોન્નતિ^{૧૦} વિશુ દયા કચરાર્ધ રેતી, પામે ન તેલ^{૧૧} ૨૨
 સંસારનું મુખ ગણાય ભુદેવ^{૧૨} જતી,
 તેની જીઓ સ્થિતિ સડેલ સમી જણાતી-
 શું તુડની^{૧૩} અશુચિ^{૧૪} પંડ^{૧૫} નથી વહેતી. પામે ન તેલ^{૧૬} ૨૩
 સન્નારિની^{૧૭} સ્થિતિ નથી જરિ ઉચ્ચરાતી,
 અજ્ઞાન એરિ^{૧૮} સમ રાખી સદા પિટાતી;
 દીધું ન જ્ઞાન, વિશુ જ્ઞાન ધિક્કાર લેતી,^{૧૯} પામે ન તેલ^{૨૦} ૨૪
 બાળી-ઉધાધ તરૂણ^{૨૧} ખવાય જૂઝ,^{૨૨}
 માલીક તે તરફ દે જરિ જો ન લક્ષ;
 કયાંથી મળે ફળ કહો અહિ સાવચેતી. પામે ન તેલ^{૨૩} ૨૫
 સંસારની જડ^{૨૪} ખરી જન નારિ^{૨૫} ઉધારો,
 તે માંહિ હોય કદિ જ્ઞાન તણો ઉધારો;

૧ વધારે પડતું ૨ જેમાં વેદ અને વ્યાકરણો અંગ
 હોય એવી સ્વદેશિ શાળા ૩ ઋષિ પ્રણિત ગ્રંથો ૪૧૩
 બાંધીને, તૈયાર મળે, હિંમત કરીને. ૫ જ્ઞાતિના આરો
 વાનો ૬ માણસ જાતિ પોતાની ઉત્તનાથ. ૭ આમણો.
 ૮ મોહની ૯ અપવિત્રતા. ૧૦ શરીર. ૧૧ મુંદર સ્ત્રીઓ.
 ૧૨ દાસી ૧૩ જ્ઞાન ન આપવાથી ધિક્કાર પામે છે. ૧૪
 ઝાડના મૂળને ૧૫ ઝાડ ૧૬ મૂળ ૧૭ સ્ત્રીઓ.

તેનાથી ગ્રીતલિ થતી પણ જોગ દેતી.^૧ પામો ન તેલ ૦ ૨૬
 પંચો કદિ પ્રભુ વિસારિ પ્રપંચ સાધે,
 કીર્તિ જગે જરૂર એથી જરી ન વાધે;^૨
 હંડાય દેવ થકી જોગ કદી અથેની, પામો ન તેલ ૦ ૨૭
 જાતિ સુખાનિ^૩ કદિ કાન કરેજ છુંડા,
 નિંદાય નેક^૪ જગ કોદિ પડાય છુંડા;
 લાચારિ એ નવ ચહો પ્રસારાઈ રેતી, પામો ન તેલ ૦ ૨૮
 મોટાઇ માની મન, મોટપને ન ધારે^૫
 આડે ધડે અનિતિ વૃદ્ધિ કરે વધારે;
 મોટાઇ તે ખલક^૬ માની ગણે કળેતી પામો ન તેલ ૦ ૨૯
 મોતે મુએ સુત સગાઈ કરેલ ગાઇ,
 જુઓ નહિં જમ થકી દિલ દેખી રોઇ;
 પેટો મણે^૭ પરમખીડ સુતા^૮ સહેતી, પામો ન તેલ ૦ ૩૦
 આવા અનેક વિધ ચાલ સ્વભાવ પ્રિતિ,
 રેણી, કહેણી, મરજાદ, વિવાદ, નિતિ;
 સાધો સુધોરણુ સદા સુખકારિ રેતી, પામો ન તેલ ૦ ૩૧
 નૃ નથી પણ લલુ હિતબન્ધુ ધારો,
 જાનું થવા સુખ, સુધાઈ હરે હિતારો;
 મારો ન સ્વાર્થ દિલ દાઝ પુકાર આપે,
 ૧ પ્રાગનું હૃદય માત્ર પ્રભુજ આપે. ૩૨

૧ સંતાનનો થાય પરંતુ અપકીર્તિ કરાવે એવાં ૨ વધતી
 નથી ૩ સદા, પંડાણુરૂપી પ્રાપ્તિને મહાવનાર આગેવાનો ૪ નથી
 ૫ મનથી મોટા હોવાનો કાવો-પાખે પણ મોટાઇ બંધનથી રાખે
 નહીં ૬ કુનિર્મા ૭ એકલા અજાણનો વાધો માન્યો ૮ હાકરી.

સસપદી.

ફટાણા પરિત્યાગ પ્રતિજ્ઞા.

લાવણી-રાગ મસ્ત.

ઠેકઠેકાણે હવે અમારે. નિંચ ફટાણાં નહિં જોઇએ; બસ નિં
એ કુળની મોટાઇ માની મન, નાક અમારાં નહિં જોઇએ ઠેક
સમજ વિન્યા આ મળ્યા થાય છે, એ સમજાવ્યું નહિં કોઇએ;
દાદા જોયી અમે નિંચ થઇ, નીચું મુખ રાખી રોગએ. ઠેક ૨
અધટિન આવાં કૃત્ય ગણીં સૌ, ધરમ અમારાં નહિં જોઇએ;
શરમ ભરેલા શબ્દ ઉચારી, પિતા માત નહિં વજોઇએ. ઠેક ૩
દેખાદેખી ચાલ રિવદારી, નિશ્ચય નિંચું નહિં જોઇએ;
દૂધ પામવા બેંચ ભરોંસે, મસ્ત પાડાને નહિં જોઇએ. ઠેક ૪
સારું ખાવું સરસ પહેરવું, અભિમાને અફકડ જોઇએ;
બદનામી બોરી ફુનિયાની, ભુંડું ગાવું નહિં સોઇએ. ઠેક ૫
નીચ વિદૂષક કરે ઠેકડી, નથી સાંભળી શું કોઇએ;
માન અને મરજાદ શુભાવી, જમિન ખોતરી નહિં જોઇએ.
સાત સિતા, કુંતા, અનુક્ષુયા, મન દ્રોપદી જેવાં જોઇએ;
ધટધટ વ્યાપક કરે કૃપા પ્રભુ, પ્રાગ શિખામણુ નહિં જોઇએ.

શરમ ! શરમ !! શરમ !!!

